

FRAMTIDSDIALOGER EN METODBOK

Författarpresentationer

Ann Lundborg arbetar på Region Skånes kulturförvaltning med utvecklingsfrågor inom området regional biblioteksverksamhet, folkbildning och idéburen sektor i Skåne. Det innebär strategiskt utvecklingsarbete, handläggning och samverkan mellan olika parter.

Anna Åkerberg arbetar på Region Skånes kulturförvaltning som utvecklare bibliotek. Anna har också en bakgrund som bibliotekarie på folkbibliotek.

Johanna Rivano Eckerdal är docent och lektor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet. Johanna forskar om verksamhetsutveckling av folkbibliotek samt styrdokuments betydelse och funktion för folkbibliotek och har specifikt ägnat sig åt bibliotekens och bibliotekariers demokratiska roll.

Lisa Engström är lektor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet. Lisa forskar bland annat om hur tillgänglighet och delaktighet kan förstås i en folkbibliotekskontext och hon undersöker bibliotekets roll i dagens samhälle.

ISBN: 978-91-983682-2-2

Utgiven av: Region Skåne 2021 | skane.se/kultur

Layout: Längre Leve Kommunikation.

Foto: Emilio Garcia Leon Hatice Yardim Headway
Garrett Sears Christina Wocintechchat Antenna Toa
Heftiba Kvalifik Fortytwo / Unsplash

Innehåll

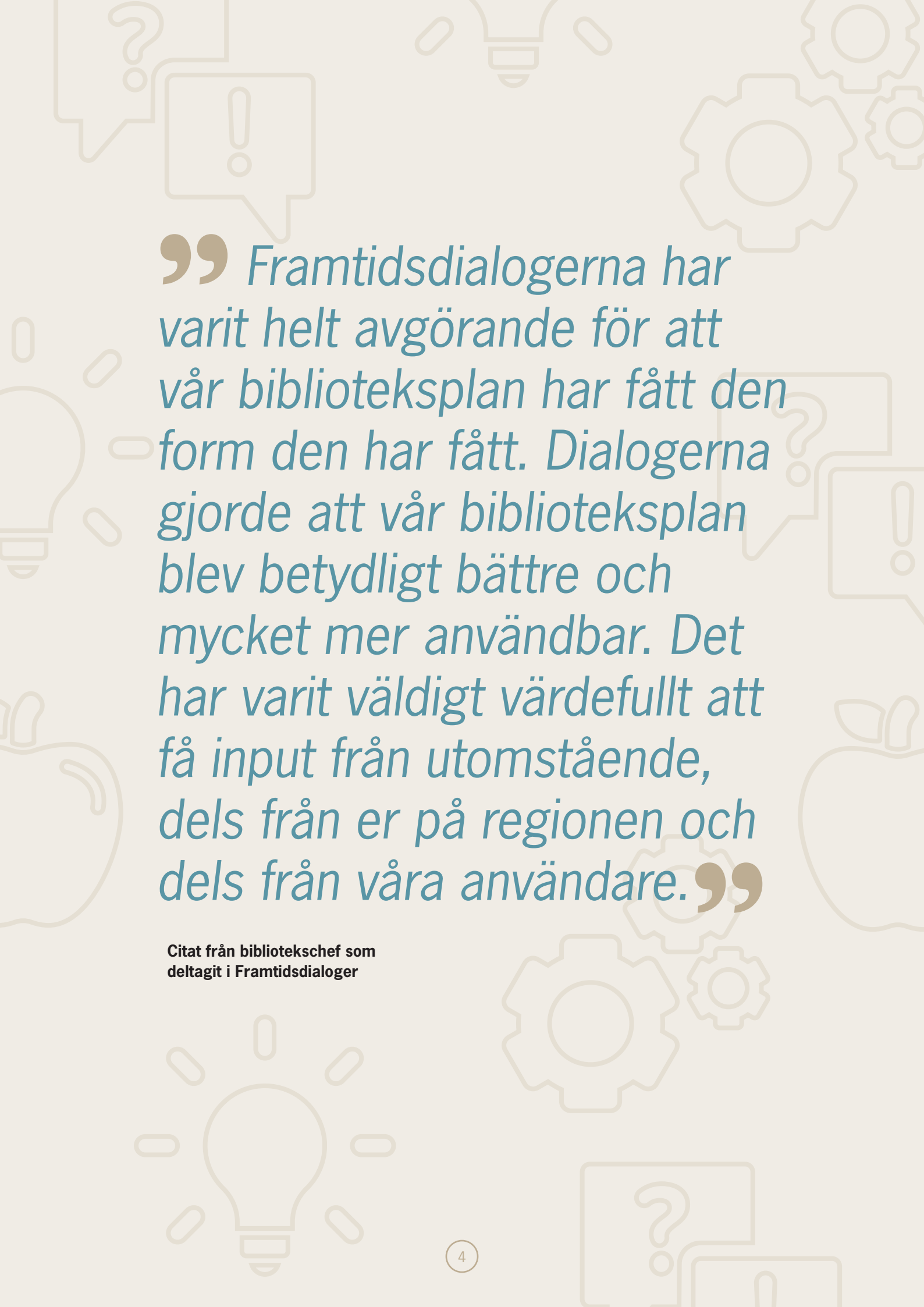
Hej!	5
------------	---

Del 1: Handbok..... 6

Processen i korthet	8
Initiera framtidsdialoger	10
Inledande samtal med kommunen	14
Initial kartläggning	18
Förberedelsemöte	22
Intervjuförfrågan.....	25
Introduktionsmöte	29
Intervjuer	32
Analys	39
Återkoppling.....	44

Del 2: Att utveckla en metod tillsammans..... 48

Bakgrund till Framtidsdialogerna	50
Corona och det digitala – att hantera det oförutsedda	55
Sammanfattning och avslutande reflektioner	58

” Framtidsdialogerna har varit helt avgörande för att vår biblioteksplan har fått den form den har fått. Dialogerna gjorde att vår biblioteksplan blev betydligt bättre och mycket mer användbar. Det har varit väldigt värdefullt att få input från utomstående, dels från er på regionen och dels från våra användare.”

Citat från bibliotekschef som deltagit i Framtidsdialoger

Hej!

Välkommen till denna metodbok om *Framtidsdialoger*. Vi tror och hoppas att ni som läser är blivande *Framtidslotsar*. Framtidsdialoger är en metod som bidrar till att utveckla biblioteksverksamheten i en kommun utifrån lokala förutsättningar med biblioteksplanen som nod. Vi som har skrivit den här boken har utvecklat metoden och kallar oss, och er som vill arbeta med metoden, för Framtidslotsar. Att agera som Framtidslots innebär att från en regional nivå främja relationer och dialoger samt navigera i sammanhang där kulturpolitik ibland är ett laddat område. Målet med Framtidsdialoger är att stärka bibliotekets roll och funktion i en kommun.

Bokens upplägg

I metodbokens första del, *handboken*, beskriver vi hur metoden Framtidsdialoger kan användas. De olika stegen i processen redovisas och vi delar med oss av konkreta lärdomar och råd.

I bokens andra del, *Att utveckla en metod tillsammans*, ger vi en bakgrund till metoden och diskuterar hur coronapandemin och övergången till ett digitalt utförande påverkade processen. Vi gör reflektioner kring vad vi lärt oss under samarbetet och vad vi vill skicka vidare för framtida utveckling av metoden. Vår utgångspunkt är att en metod utvecklas när den används.

Målgrupp och syfte

Denna bok vänder sig till alla som strävar efter att hitta nya vägar att utveckla biblioteksverksamheten genom regional och kommunal samverkan. Bibliotekslagen stadgar att det ska finnas folkbibliotek i alla kommuner samt att alla kommuner ska ha en biblioteksplan. Bibliotekslagen säger också att det ska finnas regional biblioteksverksamhet som ska främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet. Metoden Framtidsdialoger har utformats med särskild hänsyn till hur regional biblioteksverksamhet kan vara ett tydligt stöd för kommunernas arbete utan att det inkräktar på det kommunala självstyret. Vi ser att metoden kan användas i det regionala arbetet för att främja kommunernas biblioteksutveckling genom att stödja den kontinuerliga process som vi menar att arbetet med biblioteksplaner innebär. Därför hoppas vi att Framtidsdialoger kommer att användas i fler kommuner och regioner. Vi tror också att metoden kan inspirera utvecklingsarbete i andra närliggande områden i kommun och region, även om det där saknas juridiska krav på planer eller andra strategidokument.

Med dessa inledande ord hoppas vi att ni är nyfikna på att läsa vidare i metodboken och påbörja era Framtidsdialoger!

DEL 1: HANDBOK

I DENNA HANDBOK BESKRIVER VI METODENS OLIKA
DELAR OCH VARJE STEG I PROCESSEN.

Processen i korthet

Här följer en kort sammanfattning av de olika delar som ingår i Framtidsdialoger:

- *Initiera Framtidsdialoger* genom att välja ut kommuner och skicka inbjudan till deltagande.
- Håll ett *inledande möte* med bibliotekschefen eller eventuellt ansvarig biblioteksplanegrupp.
- Gör en *initial kartläggning* av kommunen med hjälp av relevant statistik och annat underlag.
- Håll ett *förberedelsemöte* där kartläggningen, informationen från det inledande mötet med bibliotekschefen/biblioteksplanegruppen samt annan relevant information diskuteras för att identifiera intressanta spår att följa upp i det fortsatta arbetet och relevanta personer att intervjua.
- Formulera och *skicka förfrågan om deltagande* till potentiella intervjupersoner.
- Genomför ett *introduktionsmöte* med all bibliotekspersonal där syfte och tillvägagångssätt presenteras och det finns möjlighet att ställa frågor.
- Påbörja kommunbesöket och genomför intervjuer samtidigt som Framtidslotsarna reflekterar kontinuerligt kring processen genom både *individuell* och *kollaborativ analys*.
- Samlas en tid efter kommunbesöket för en *avslutande kollaborativ analys* av materialet. Då formulerar Framtidslotsarna *förslag på färdvägar framåt* och väljer vilka av dessa som har den relevans och dignitet att de ska tas vidare.
- Presentera och diskutera resultatet med bibliotekspersonalen vid *återkopplingen*, som består av momenten spegling, workshop, slutreflektion och utvärdering.

Handbokens kapitel har en enhetlig struktur med rubrikerna: *Hur?*, *Varför?*, *Lärdomar* samt *Råd*.

Varje handbokskapitel börjar med avsnittet *Hur? Instruktioner för hur ni ska gå till väga*. Vi riktar oss då till er som vill prova metoden. Våra instruktioner är baserade på de erfarenheter vi har gjort under arbetet att utveckla metoden och här är de utformade som kortfattade, konkreta rekommendationer. Att vara minst två personer som agerar Framtidslots är något vi ser som väsentligt och därför riktar vi oss i texten till en tänkt Framtidslots-duo.

Efter de inledande instruktionerna följer avsnittet *Varför? Motiveringar till våra rekommendationer*. Motiveringarna till rekommendationerna i *Hur?*-avsnittet är viktiga för att ni som vill prova på att agera som Framtidslots ska kunna vara trygga i vad uppgiften innebär.

Våra motiveringar följs av avsnittet *Lärdomar: Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden*. Vi tror att detta avsnitt främst är till glädje och nytta när ni väl provat på att arbeta med Framtidsdialoger. När ni fått egna erfarenheter av hur arbetet som Framtidslots kan te sig kan våra lärdomar från vår process förhoppningsvis vara fruktbara för era reflektioner kring metoden och möjliga sätt att utveckla den vidare.

Handbokskapitlen innehåller också avsnitten *Råd: Tips till er som vill prova metoden*. Här skickar vi med konkreta tips till er som vill agera Framtidslots.

I handboken finns material som till exempel brev och dagordningar som vi tagit fram och utvecklat under arbetets gång och som kan användas som förlagor för er som använder metoden.

Initiera framtidsdialoger

När beslutet om ett genomförande av Framtidsdialoger är fattat behöver erbjudandet till kommunerna formuleras, ett antal kommuner bjudas in och senare väljas ut. Ni behöver också göra vissa etiska överväganden inför att ni börjar använda metoden.

HUR?

Instruktioner för hur ni ska gå till väga

- Gör en bedömning av hur många kommuner ni har kapacitet att arbeta med under ert genomförande av Framtidsdialoger och avsätt tid för Framtidsdialogernas olika delar för kommun 1, kommun 2 och så vidare i era kalendrar.
- Fundera över om ni vill använda några särskilda kriterier för vilka kommuner ni riktar erbjudandet till. Ett sådant kriterium kan till exempel vara storlek på kommunen. Gör gärna också en prioriteringslista utifrån vilka kommuner ni bedömer kan ha särskild nytta av ert stöd eller sådana ni är särskilt intresserade av att fördjupa er kunskap om.
- Formulera ert erbjudande skriftligt och motivera också i texten varför det kan vara intressant för kommunerna att anta det.
- Skicka erbjudandet till bibliotekscheferna i de utvalda kommunerna. Får ni fler intresseanmälningar än ni har kapacitet för så använd prioriteringslistan. Boka in tider för Framtidsdialogernas olika delar med bibliotekschefen.
- Diskutera etiska frågor som kan uppstå. Ta reda på vilka regler som gäller för lagring av material i er organisation och gör en plan så att ni kan följa dem. Tänk noga efter vilka uppgifter ni sparar under arbetet med Framtidsdialoger och hur ni hanterar dem, till exempel vad ni delar via mejl och vad ni sparar i gemensamma mappar på datorn och hur länge.

VARFÖR?

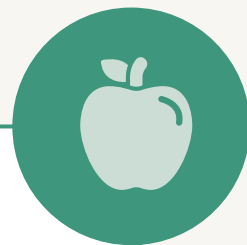

Motiveringar till våra rekommendationer

Med ett skriftligt erbjudande läggs grunden till förståelsen för vad metoden innebär, hur lång tid den tar och vilken nytta den kan innebära för kommunens arbete med biblioteksplanen. Det är också bra att i förväg resonera om urvalskriterier för att kunna använda era resurser i de kommuner där de behövs bäst.

Genom att noga gå igenom etiska överväganden i förväg är ni väl rustade för att svara på frågor från personer ni tar kontakt med, vilket bidrar till att skapa trygghet inför deltagande.

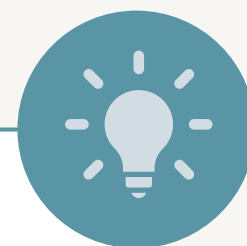
LÄRDOMAR

Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

Efter att ha genomfört Framtidsdialoger i några kommuner insåg vi att det var betydelsefullt, framförallt när vi mötte bibliotekspersonalen, att kunna berätta att det var kommunen som visat intresse och tackat ja till vårt erbjudande och att det beslutet grundat sig i ett upplevt behov av stöd i biblioteksplanearbetet. Ingen behövde på det viset tro eller misstänka att kommunen utsatts för någon form av "regional granskning".

RÅD

Tips till er som vill prova metoden

- Var tydliga med tidsåtgången i formuleringen av erbjudandet så att inte det kommer som en överraskning för dem som tackar ja.
- Bestäm urvalskriterier i förväg så att ni vet vilka kommuner ni vill prioritera om ni får fler intresseanmälningar än ni har kapacitet för.
- Gör från början upp tydliga rutiner för hur ni ska hantera ert gemensamma arbetsmaterial. Se till exempel till att ni aldrig via mejl delar känsliga personuppgifter eller information som delats i förtroende.

Exempel på brev för intresseanmälan.
Ladda ner exempelbrevet i word-format
på skane.se/biblioteksdialog

INTRESSEANMÄLAN

Framtidsdialoger – ett stöd för folkbibliotekens strategiska verksamhetsutveckling

Region X kommer att erbjuda stöd till x (antal) folkbibliotek som har behov av en ny eller reviderad biblioteksplan.

Två personer från den regionala biblioteksverksamheten i Region X (NN och NN) kommer att besöka varje kommun under en vecka för att bidra till fördjupad när- och omvärldsbevakning samt fungera som bollplank.

Genom reflektioner och analyser tillsammans med bibliotekspersonal synliggör vi utvecklingsbehov som behöver mötas i kommande kommunal biblioteksplan.

Inför vårt besök har vi ett inledande samtal med bibliotekschefen för att gemensamt ringa in utvecklingsfrågor och viktiga aktörer som vi bör boka tid för samtal med (politiker, tjänstepersoner, samarbetspartners mm).

Under veckan då besöket äger rum samtalar vi både med bibliotekspersonal och andra aktörer i kommunen som är viktiga för biblioteksverksamheten.

En tid efter besöket kommer vi tillbaka för att presentera våra iakttagelser i kommunen och för att i workshopform under en halvdag återkoppla och formulera utvecklingsbehov tillsammans med bibliotekspersonalen.

Den regionala biblioteksverksamheten har enligt bibliotekslagen i uppdrag att stödja folkbiblioteken i deras verksamhets- och kvalitetsutveckling. Att ta fram en biblioteksplan är förutom ett lagstadgat uppdrag, ett utmärkt tillfälle att stärka förmågan i att göra behovs- och omvärldsanalyser som grund för att initiera och driva utvecklingsarbete.

Kunskapen som vi på Region X får med oss tillbaka i fråga om utvecklingsperspektiv, utmaningar och behov på lokal nivå är viktig också i planeringen av våra insatser för att stötta folkbiblioteken i vår region framöver.

Låter Framtidsdialoger intressant för er? Skicka ett mejl till NN eller NN senast den (datum). Hör gärna av er om ni har frågor!

Inledande samtal med kommunen

När bibliotekschefen har tackat ja till erbjudandet om att delta i Framtidsdialoger sker ett första planeringsmöte mellan Framtidslotsarna och bibliotekschefen. Eventuellt deltar också andra som arbetar med biblioteksplanen. Meningen med mötet är att informera om vad som ska hända och ta reda på var i biblioteksplaneprocessen biblioteket befinner sig. Syftet är också att fånga vad som är aktuellt i kommunen, prata om bibliotekets nuvarande och potentiella samverkanspartners samt att säkerställa att alla på biblioteket är förberedda på Framtidsdialoger.

Instruktioner för hur ni ska gå tillväga

- Boka ett möte, digitalt eller fysiskt.
- Under mötet träffar ni som Framtidslotsar bibliotekschefen och/eller den grupp som arbetar med biblioteksplanen.
- Berätta om syftet med Framtidsdialoger.
- Informera om de olika momenten i Framtidsdialogerna, tidsåtgång och tidpunkten för genomförande.
- Ta reda på var i biblioteksplaneprocessen kommunen befinner sig och hur processen drivs eller är tänkt att drivas.
- Ställ frågor om vad som är på gång eller diskuteras både inom biblioteket och i kommunen som på något sätt påverkar bibliotekets verksamhet, till exempel om det ska byggas ett nytt kulturhus eller sportanläggning eller om det finns andra tydliga prioriteringar.
- Be att få en lista med namn, funktion och kontaktuppgifter till alla som arbetar på biblioteket för att boka intervjuer.
- Be att få en lista på bibliotekets samverkanspartners för det fortsatta arbetet med att boka intervjupersoner.

VARFÖR?

Motiveringar till våra rekommendationer

Det inledande samtalet med bibliotekschefen och eventuella andra biblioteksanställda som arbetar med biblioteksplanen är en viktig del i kopplingen mellan det regionala och det kommunala uppdraget. Detta samtal tydliggör också att Framtidsdialoger kommer att genomföras med många olika personer med olika funktioner och uppdrag i kommunen.

Vid mötet presenteras genomförandet. Chefen för biblioteksverksamheten bör vara medveten om att Framtidsdialogerna kommer att öka synligheten för verksamheten brett och att bibliotekschefen därför kan få frågor från politiska representanter och från andra chefer kring processen.

Det inledande samtalet är en möjlighet att understryka vikten av att hela bibliotekspersonalen får information om att Framtidsdialoger kommer att genomföras i kommunen. Det är också ett tillfälle för er att få information om den kommande biblioteksplanen och processen med framtagandet av den.

Samtalet med bibliotekschefen får betydelse för hur det kommande informationsmötet med personalen utformas. Tillsammans lägger samtalet med bibliotekschefen, den initiala kartläggningen och introduktionsmötet med personalen grunden för en god dialog med bibliotekspersonalen och en grundläggande förståelse för kommunen.

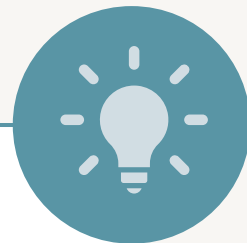
LÄRDOMAR

Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

Våra specifika lärdomar är att Framtidslotsarnas aktivitet i kommunen krävde en tydlig information och förankring från bibliotekschefen. Detta var viktigt för att biblioteksmedarbetarna skulle känna sig motiverade och inbjudna till att boka tid för intervjuer med oss. Det kunde också uppstå följdfrågor till biblioteksmedarbetare från andra i kommunen som blivit tillfrågade om intervju och det var därför betydelsefullt att medarbetarna fått information om att vi skulle samtala med olika personer: från andra delar i kommunens förvaltning, kommunpolitiker eller från helt andra aktörer i lokalsamhället.

En kommunal biblioteksplan kan i olika grad vara ett levande dokument i den dagliga biblioteksverksamheten. Det är bra att ställa frågor om vilken roll och betydelse tidigare eller gällande plan haft som styrdokument för biblioteksverksamheten. Vilken roll tidigare eller gällande biblioteksplan spelat i planering och utförande av verksamheten kan också påverka synen hos biblioteksmedarbetarna på i vilken grad en ny biblioteksplan berör dem och hur angelägna Framtidsdialogerna är.

Tips till er som vill prova metoden

Var tydlig och presentera de olika momenten i Framtidsdialoger i det inledande samtalet. Förklara för chefen och eventuella övriga som deltar i samtalet att det är viktigt att de informerar alla medarbetare på biblioteket om deltagandet i Framtidsdialoger.

Ställ frågor om de relationer biblioteket har till andra i kommunen. Tydliggör att kontakter med tjänstepersoner, politiker och andra aktörer i kommunen kommer att tas inför genomförandet av Framtidsdialoger.

Var öppen för frågor om Framtidsdialoger och genomförandet av intervjuerna.

Tidsåtgång för Framtidsdialogernas moment som behöver förtydligas i samtalet

Veckan inleds med ett informationsmöte med all personal under 30-60 minuter.

Biblioteksmedarbetare som väljer att delta i en intervju behöver reservera en timmes arbetstid under veckan för den.

Återkoppling ca 3 timmar för all bibliotekspersonal vid ett senare tillfälle.

Initial kartläggning

Tidigt i arbetet med Framtidsdialoger i en kommun behöver den aktuella kommunens särskilda förutsättningar kartläggas för att det senare ska vara möjligt att göra en omvärldsanalys och finna möjliga färdvägar framåt. Börja med att ta fram statistik och annan bakgrundsinformation.

HUR?

Instruktioner för hur ni ska gå tillväga

- Ta fram olika typer av statistik och uppgifter, för hela kommunen såväl som för biblioteksverksamheten, om till exempel ekonomi, demografi, valdeltagande, biblioteksanvändning och -resurser. Använd flera källor som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), er regionala utvecklingsavdelning, kommunens webbplats, Valmyndigheten och Kungliga biblioteket (KB). Gör en skriftlig sammanställning av de fakta ni bedömer vara mest relevanta.
- Studera kartor för att se hur centralort, övriga tätorter och mindre byar förhåller sig till varandra och notera var det finns biblioteksverksamhet. Undersök de olika bibliotekens öppettider.
- Besök kommunens webbplats. Notera vad som lyfts fram på webbplatsens första sida och på sidan för den förvaltning biblioteket tillhör.
- Ta del av relevanta styr-, policy- och visionsdokument för kommunen. Läs gällande biblioteksplan. Är arbetet med ny biblioteksplan påbörjat så ta del av vad som redan är gjort och läs eventuella textutkast.
- Inventera förekomsten av övriga kultur- och bildningsaktörer, som till exempel museer, kulturskola och verksamma studieförbund samt om det finns en bokhandel i kommunen. Undersök kommunens föreningsliv för att ta reda på vilka föreningar som är stora och tongivande i kommunen och vilka som organiserar bibliotekens prioriterade målgrupper.
- Tala med kollegor som har erfarenhet av den kommun ni ska besöka för att få kännedom om de förutsättningar som råder. Det kan handla om kollegor med direkt koppling till biblioteksverksamheten men också sådana som arbetar med andra konst- och kulturområden eller med näringslivs- eller folkhälsofrågor. Ställ frågor om intressanta aktörer och utvecklingssatsningar och om vilka relationer som redan finns mellan er organisation och personer i kommunen.

VARFÖR?

Motiveringar till våra rekommendationer

Den information som samlas in om kommunen är värdefull för att kartlägga delarna i det "ekosystem" som biblioteken verkar i, både vad gäller kommunal struktur och övriga delar av det omgivande lokalsamhället. Kartläggningen kan senare användas för att förstå både potential och svårigheter i samverkan mellan biblioteket och andra aktörer. Den kan också användas för att identifiera asymmetrier i prioriteringar och ambitioner mellan olika aktörer.

LÄRDOMAR

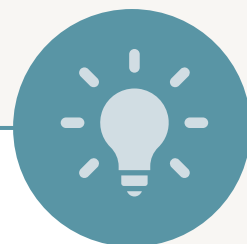

Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

Det går att utläsa en hel del av statistik och olika dokument. Det finns också värdefull bakgrundsinformation om förutsättningar, kanske framförallt relationella, som bäst kommer fram i samtal med andra. Vi upplevde att vår breda initiala kartläggning ledde till en fördjupad kunskap om och förståelse av kommunen som senare blev ett viktigt stöd för att välja ut intervjupersoner. Den initiala kartläggningen ledde också till att vi kunde ställa mer relevanta frågor till intervjupersoner och identifiera samverkanspartners som skulle kunna stärka bibliotekspersonalen i deras arbete.

Viktiga uppgifter i våra initiala kartläggningar har till exempel varit kommunens geografiska förutsättningar, utbildningsnivån i kommunen, tillgång till bredbands-uppkoppling, biblioteksresurser kopplat till målgrupper och pågående eller avslutade utvecklingssatsningar inom olika områden i kommunen. För att välja ut vilken information vi behövde samla in, utgick vi ifrån att vi både behövde förstå kommuninvånarnas behov av biblioteksverksamhet och deras möjligheter att ta del av densamma. Vi behövde också förstå bibliotekspersonalens förutsättningar att uppfylla sitt uppdrag.

RÅD

Tips till er som vill prova metoden

Tänk brett i insamlandet av information. Ta hjälp av kollegor för att få ett helhetsperspektiv på kommunen.

Exempel på källor vi använde i kartläggningen. Källförteckningen delades också med bibliotekspersonalen i samband med den avslutande återkopplingens spegling och workshop.

Allmän källförteckning

Statistik

Biblioteksstatistik från KB <http://bibstat.kb.se/report>

Ekonomifakta <https://www.ekonomifakta.se/>

Hur går det för Skåne?-statistik <https://utveckling.skane.se/digitala-rapporter/huga/>

Kolada – SKR <https://www.kolada.se>

Kommunrapporter <https://utveckling.skane.se/publikationer/rapporter-analyser-och-prognoser/kommunrapporter-for-naringsliv-och-arbetsmarknad/>

Regionfakta <http://www.regionfakta.com/Skane-lan/>

SCB folkbildningsstatistik <https://www.h6.scb.se/stuv/Ar.aspx>

Social hållbarhet i Skåne <https://utveckling.skane.se/publikationer/rapporter-analyser-och-prognoser/social-hallbarhet-i-skane/>

Valmyndigheten – valpresentation 2018

<https://www.val.se/valresultat.html>

Litteratur

Brisander, Cecilia. - *Bibliotek i samspel med lokalsamhället* / Cecilia Brisander. - 2017. - ISBN: 978-91-87293-11-5

Klinenberg, Eric. - *Palaces for the people : how social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life* / Eric Klinenberg. - 2018 - First edition. - ISBN: 9781524761165

Kungliga biblioteket. *Biblioteksplan 2.1*/Kungliga biblioteket. 2017.
https://www.kb.se/download/18.2d42b28e16b415de147f3c/1573637383701/Biblioteksplan-2.1-2017-dnr-2017_525.pdf

Olsson Dahlquist, Lisa. - *Folkbildning för delaktighet : en studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid* / Lisa Olsson Dahlquist. - 2019. - ISBN: 9789198545906

Svensk biblioteksförning. *För det demokratiska samhällets utveckling : bibliotekslagen enligt lagstiftaren*. ISBN 9789197601269. Stockholm : Svensk biblioteksförning, 2015
<https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2017/01/for-det-demokratiska-sam-web.pdf>

Unicef. *Barnkonventionen*

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Ortspecifik källförteckning

Kommunens ekonomi

Kommunens organisation

Kommunens vision och mål

Förberedelsemöte

Inför Framtidsdialogerna behöver ni som ska agera Framtidslotsar förbereda er vid ett gemensamt möte där ni diskuterar all information som kommit fram under den initiala kartläggningen och vid det inledande samtalet med bibliotekschefen och eventuella andra anställda som arbetar med biblioteksplanen. På så sätt kan ni ringa in intressanta spår att undersöka vidare och välja ut vilka personer ni ska ta kontakt med för att boka intervju.

HUR?

Instruktioner för hur ni ska gå till väga

- Gå tillsammans igenom informationen ni fått fram i den initiala kartläggningen och vid det inledande samtalet med bibliotekschefen.
- Samtala om vad ni får för bild av kommunen och biblioteksverksamheten utifrån materialet. Är det något som sticker ut? Något som överraskar? Ser ni att kommunen har några särskilda utmaningar när det gäller till exempel demografi, geografi eller ekonomi? Finns det några förändringsplaner som kan skapa oro eller förväntningar?
- Ringa in intressanta spår att gå vidare med. Det kan röra möjligheter till samverkan mellan olika aktörer för att möta prioriterade gruppers behov eller socioekonomiska utmaningar. I en kommun som har många invånare med låg utbildningsnivå kan det till exempel vara intressant att utforska strukturer för och möjligheter till samverkan mellan vuxenutbildning och folkbiblioteket. Intressanta spår kan också vara kommunala satsningar och samhällsbyggnadsprojekt och bibliotekets möjliga roll i dessa.
- Välj ut ett lämpligt antal intervjupersoner i kommunen som ni, utifrån informationen från bibliotekschefen, den initiala kartläggningen och ert gemensamma samtal bedömer kan ge ny kunskap och en fördjupad bild. Gör gärna en prioriteringsordning så att ni säkert får med dem som ni bedömer är de intressantaste rösterna i ert intervjuschema.

VARFÖR?

Motiveringar till våra rekommendationer

I samtalet om den initiala kartläggningen kan ni ringa in sådant som behöver utforskas vidare för att se möjligheter och utmaningar kommunen kan utnyttja och behöva hantera i den kommande biblioteksplanen. Genom att både undersöka bibliotekets och kommunens ambitioner och sätta dem i relation till de förutsättningar som råder går det också att identifiera asymmetrier och möjlig friktion.

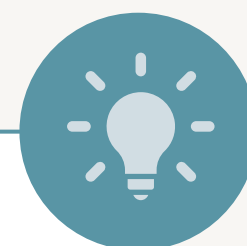
LÄRDOMAR

Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

Det finns många existerande och potentiella kontaktytor mellan ett folkbibliotek och det lokalsamhälle det verkar i. För att Framtidsdialogernas intervjudel ska bli hanterlig är det viktigt att fokusera på de som är eller skulle kunna bli de mest angelägna samarbetena. Här är också en faktor att ta med i beräkningen att Framtidsdialogerna synliggör biblioteket i kommunen. Att intervjua en potentiell samarbetspartner kan därför vara ett första steg att motivera denne att etablera en relation med biblioteket.

RÅD

Tips till er som vill prova metoden

Använd de olika kompetenser och erfarenheter ni som Framtidslotsar har när ni diskuterar det material ni tagit fram. Lyssna på varandras resonemang och ställ frågor.

Var noga med prioriteringar i urvalet av intervjupersoner. Välj gärna personer som bibliotekspersonalen inte har så stor tillgång till eller som har unika perspektiv, till exempel genom att tillhöra en prioriterad målgrupp. Använd kommunernas föreningsregister för att få uppslag till vilka som kan vara intressanta att intervjua. Se gärna till att få med kommunala tjänstepersoner från olika förvaltningar och politiker från olika nämnder.

Förslag på dagordning för förberedelsemöte

1. Gemensam diskussion utifrån den initiala kartläggningen
2. Urval av personer i olika delar av kommunen att tillfråga om intervju
3. Fördelning av arbetsuppgifter inför kommunbesöket
4. Metodfrågor (genomgång av intervjuguide, upplägg under intervjuerna, etc.)

A photograph of two men in a gallery setting. On the left, a man with glasses and a dark jacket is pointing at a laptop screen. On the right, a man with a beard, glasses, and an orange shirt is smiling and looking at the laptop. In the background, there are several framed artworks on the wall, including a portrait of a man in a suit and some abstract pieces. The overall atmosphere is professional and collaborative.

Intervjuförfrågan

De som valts ut som intressanta att intervjua, får en förfrågan om att delta via mejl.

HUR?

Instruktioner för hur ni ska gå tillväga

- Upprätta ett mejl med en ämnesrad som tydligt visar att det handlar om en förfrågan om att delta i en intervju. Se till att mottagarna av mejlet inte ser varandras e-postadresser om samma mejl skickas till flera personer samtidigt.
- Beskriv kort syftet med Framtidsdialogerna och med att samtala med personer som har olika perspektiv, erfarenheter och funktioner i kommunen. Beskriv också kort uppgifterna för den regionala biblioteksverksamheten. Berätta under vilken tidsperiod Framtidsdialogerna kommer att äga rum och när ni senast vill ha svar. Skicka mejlet.
- Ge snabb respons med ett tack och förslag på tider att boka till de som svarar att de vill vara med på intervju. Meddela också att ytterligare ett mejl med detaljer om mötet kommer och när detta sker. Det kan vara lämpligt ungefär en vecka innan intervjun ska äga rum.
- Notera bokad tid i ett gemensamt schemadokument för er som genomför intervjuerna.
- Skicka påminnelse till dem som inte svarar på mejlförfrågan inom utsatt tid. I vissa angelägna fall kan det också bli aktuellt att ringa upp.

VARFÖR?

Motiveringar till våra rekommendationer

Syftet med det första mejlet är främst att få boka en intervju men också att skapa motivation hos intervjupersonen för att delta och bidra och för att få dem att börja reflektera kring biblioteket i kommunen. De uppföljande mejlen används för att tydliggöra förutsättningarna för intervjun och, i de fall intervjun ska ske digitalt, se till så att intervjupersonerna förstår hur de ska logga in i mötesverktyget och har förberett eventuella uppgifter de fått, till exempel att ha valt ut en fokusbild (se kapitlet Corona och det digitala för en beskrivning av vad en fokusbild är).

Exempel på intervjuförfrågan. »
Ladda ner mejlet i word-format
på skane.se/biblioteksdialog

LÄRDOMAR

Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

Många läser selektivt och sållar hårt bland inkommande mejl. Flera av dem vi bjöd in lät till en början bli att besvara mejlet eller svarade att de inte arbetade med biblioteksverksamhet och därför inte passade som intervjupersoner. När det gäller personer som inte arbetar på eller med bibliotek är det extra viktigt att i uppföljande kontakt trycka på att det är just deras erfarenheter, perspektiv och specialkompetens som är viktig och att även synpunkter och erfarenheter från bibliotekspersonal i kommunen kommer att inhämtas.

Det är värt att ägna formuleringar i mejlet en del omsorg för att lyfta det viktigaste budskapet och hitta en korrekt och seriös ton som samtidigt uppfattas som vänlig och lättillgänglig. Vi justerade texten och finslipade formuleringarna i mejlet flera gånger under vårt arbete.

Till:
Kopia:
Dold kopia:
Ämne:
Från: Signatur: Signatur 4

Hej!

Region X erbjuder ett fördjupat stöd till x (antal) folkbibliotek i kommuner som har behov av en ny eller reviderad biblioteksplan. Den regionala biblioteksverksamheten har enligt bibliotekslagen i uppdrag att stödja folkbiblioteken i deras verksamhets- och kvalitetsutveckling. Att ta fram en biblioteksplan är förutom ett lagstadgat uppdrag, ett utmärkt tillfälle att stärka förmågan i att göra behovs- och omvärldsanalyser som grund för att initiera och driva utvecklingsarbete.

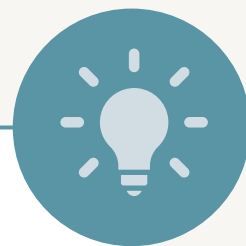
Vi är två biblioteksutvecklare, NN och NN, från Region X som kommer att göra intervjuer i varje kommun under en vecka för att bidra till fördjupad när- och omvärldsbevakning samt fungera som bollplank.

Under veckan då intervjuerna äger rum samtalar vi både med bibliotekspersonal och andra aktörer i kommunen som är viktiga för biblioteksverksamheten. Vi skulle gärna vilja boka tid för en timmes intervju med dig (eventuellt via digitalt mötesverktyg) för att få ditt perspektiv.

Vi ägnar oss åt Framtidsdialoger i X (kommun) mellan .. och .. (tidsperiod) och har möjlighet att ses mellan klockan 10 och 16. Finns det någon tid under den här perioden som skulle passa dig? Du får gärna svara om du kan och i så fall vilken tid via mejl senast .. (datum).

Kunskapen som vi på Region X får med oss tillbaka i fråga om utvecklingsperspektiv, utmaningar och behov på lokal nivå är viktig också i planeringen av våra insatser för att stötta folkbiblioteken i vår region framöver.

Med vänlig hälsning, NN och NN

Tips till er som vill prova metoden

Var koncis. Skriv det viktigaste först. Berätta bara det som är nödvändigt om syftet med intervjun och med din verksamhet. Undvik långa texter och använd gärna mellanrubriker. Ett långt mejl kan ge intryck av att deltagande i intervjun är komplicerat och kräver mycket förberedelser och kan skapa trösklar för att medverka.

Förtydliga i det första mejlet att en person är relevant som informant även om vederbörande inte arbetar på ett bibliotek.

Var noga med att bibliotekspersonalen känner till syftet med Framtidsdialogerna och har hela tidplanen klar för sig innan förfrågan om att delta i intervju går ut.

Fundera över om några intervjupersoner, till exempel bibliotekspersonal som arbetar med samma område eller på samma filial, kan erbjudas att intervjuas i grupp. Valet beror på personerna som ska delta och situationen och det måste avgöras från fall till fall. Grupptervju kan föreslås, men ska inte upplevas som tvingande eller påbjudet.

Tänk på att skicka alla mejl som hemlig kopia så du inte delar personers e-postadresser med andra.

Boka tid och plats direkt när någon tackar ja. Vänta till veckan innan intervjun med att skicka ut instruktionerna. Går det för lång tid mellan instruktioner och intervju är det lätt att mejlet försvinner eller att instruktionerna glöms bort. Markera gärna särskilt viktiga detaljer i instruktionerna med kursivering eller markering i färg.

Var tydlig med förutsättningarna för intervjun i instruktionsmejl till dem som tackar ja. Tala om vilka som kommer att vara med och intervjua. Vill du att personen ska förbereda sig på något sätt, till exempel genom att ta med en fokusbild, så skriv ut det mycket tydligt. Se mer om fokusbilder i kapitel Corona och det digitala. Behöver personen inte förbereda sig så skriv det också.

Sker intervjun digitalt så beskriv noga hur intervjupersonen ansluter och ifall det behövs eller inte behövs en särskild programvara eller något lösenord. Föreslå gärna att personen använder headset. Öppna upp för att du kan bistå med hjälp om det uppstår tekniska problem eller frågor så att inte detta blir ett hinder för att delta.

Introduktionsmöte

Kommunbesöken inleds med ett introduktionsmöte där Framtidslotsarna och bibliotekspersonalen möts och upp-lägget för Framtidsdialogerna presenteras.

HUR?

Instruktioner för hur ni ska gå till väga

Allmänt

- Introduktionsmötet är för alla biblioteksanställda, oavsett arbetsplats (såsom huvudbibliotek eller filial) och oavsett personalkategori (såsom bibliotekarie, biblioteksassistent eller bokbusschaufför).
- Förlägg mötet så att brett deltagande möjliggörs.

Introduktionsmötets upplägg

- Inled mötet med att kort introducera er.
- Presentera metodens syfte och upplägg.
- Knyt gärna an till relevanta styrdokument, såsom bibliotekslagen (SFS 2013:801) och kommunala styrdokument.
- Var tydlig med att ni inte ska utvärdera verksamheten, utan vara ett stöd och partner; en lots i arbetet med att ta fram en ny biblioteksplan.
- Berätta hur Framtidsdialogerna kommer att genomföras i kommunen för att undvika eventuella missförstånd eller oro.
- Tydliggör också att ni inte är intresserade av vilken individ som säger vad. Syftet är istället att skapa en samlad bild av bibliotekets verksamhet och roll i kommunen utifrån flera perspektiv.
- Låt samtliga närvarande presentera sig med namn och huvudsakliga arbetsuppgifter.
- Avsluta mötet med att ge god tid åt frågor och reflektioner.

VARFÖR?

Motiveringar till våra rekommendationer

För att Framtidsdialoger ska bli en fruktbar process krävs det en tillitsfull relation mellan Framtidslotsarna som besöker kommunen och bibliotekspersonalen. Introduktionsmötet utgör det första tillfället att etablera en sådan relation och därför är det viktigt att mötet genomförs på ett väl genomtänkt sätt.

Eftersom hela personalstyrkan bjuds in att delta utgör introduktionsmötet också ett tillfälle att skapa en mer jämlik tillgång till utvecklingsprocessen, som i grunden bygger på aktiv medverkan från alla parter. Genom att alla får ta del av samma information och ges möjlighet att ställa frågor och diskutera metodens upplägg ökar inblicken i vad som görs och varför. På så vis förbättras förutsättningarna för delaktighet.

Under introduktionsmötet är det möjligt för lotsarna att få en bättre bild av hur väl känt och förankrat arbetet med biblioteksplanen är i hela personalgruppen. Är alla delaktiga eller är det en mindre grupp eller ännu färre som deltar i processen? Svaret på sådana frågor kan berika de intervjuer och analyser som sedan görs.

LÄRDOMAR

Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

En viktig lärdom vi har påmint oss om ett flertal gånger är vikten av att påtala syftet med Framtidsdialoger och att vi inte är på plats för att utvärdera verksamheten. Framtidsdialoger bygger på en jämlik relation mellan kommunal och regional nivå, där bibliotekspersonal och lotsar har olika – men lika viktiga – roller. Det är genom att dra nytta av de olika infallsvinklarna, där lotsarna utifrån sin analys kan bidra med nya perspektiv och där bibliotekspersonalen utifrån sina erfarenheter och kunskaper bidrar med kännedom om verksamheten, som en konstruktiv process möjliggörs. I den avslutande återkopplingen sammanförs dessa infallsvinklar och förslag på färdvägar framåt som bibliotekspersonalen vill följa kan utmejslas i relation till arbetet med biblioteksplanen.

En förutsättning för att skapa ovan nämnda konstruktiva dialog och förslag på färdvägar framåt är en tillit mellan de inblandade parterna. En sådan tillit kräver en tydlighet, inte minst i följande två frågor: 1) Metodens upplägg och genomförande. Alla som deltar i intervjuer ska känna sig trygga i hur den enskilda intervjun går till och hur Framtidsdialogerna i stort går till. 2) Metodens etik. Alla som deltar, både som intervjupersoner och som deltagare på introduktionsmötet och på återkopplingen, ska veta hur intervjumaterial och förtroenden som ges i olika sammanhang hanteras.

RÅD

Tips till er som vill prova metoden

Det främsta rådet, som gäller introduktionsmötet i synnerhet men också metodens andra delar i allmänhet, är att vara tydlig. Informationen som delges personalen inför introduktionsmötet ska förmedla när mötet börjar och slutar, vad som kommer att tas upp under mötet och hur den enskilda ska förbereda sig (exempelvis vid ett digitalt möte att se till att ha tillgång till dator eller surfplatta och prova att ansluta till webbmötesverktyget för att säkerställa att detta fungerar).

Ge gott om tid till frågor och funderingar och berätta vart personalen kan vända sig med eventuella frågor under tiden Framtidsdialogerna pågår.

För att undvika onödiga missförstånd och oro bör det tydliggöras för alla under introduktionsmötet att det inte är betydelsefullt vem som säger vad i intervjuer. Istället syftar intervjuerna till att synliggöra de relationer och sammanhang i kommunen som lotsarna i den kollaborativa analysen sedan utgår från för att finna förslag på möjliga färdvägar framåt. Dessa förslag på färdvägar konstrueras alltså i relation till helheten av det som framkommer under kommunbesöket, och beror inte på vem som har yttrat en viss utsaga.

Intervjuer

Vi har valt att kalla metoden som vi presenterar i denna handbok för Framtidsdialoger och samtal med olika aktörer kring folkbibliotekets utveckling framåt är centrala i metoden. De flesta samtalen genomförs i form av intervjuer.

Instruktioner för hur ni ska gå tillväga

Förberedelser

- Gör en intervjuguide. Ladda ner ett exempel via länken.
- Fördela roller mellan er Framtidslotsar som deltar vid intervjun (intervjuare, sekreterare).

Intervjutillfället

- Inled med att berätta kort om metoden samt om de olika rollerna ni Framtidslotsar har under intervjun.
- Berätta vem som för anteckningar, varför de behövs och vem som får tillgång till dem.
- Om ni harbett den ni intervjuar om att ta med en fokusbild (se kapitel Corona och det digitala) – be denne berätta om bilden.
- Ställ frågor med intervjuguiden som stöd.
- Lyssna uppmärksamt!

« Ladda ner ett exempel på intervjuguide i word-format: skane.se/biblioteksdialog

Intervjuguide

Nuläge för biblioteket

Hur ser du på bibliotekets roll i er kommun idag?

Hur fungerar lokalerna?

Hur används biblioteket?

Hur fungerar bibliotekets urval av böcker och annat material?

Hur ser du på utbudet av program och aktiviteter, har de den bredd som du önskar eller är det något som saknas?

Önskemål inför framtiden

Om du fick önska, hur skulle biblioteket i er kommun se ut om 10 år?

Om du fick önska, hur skulle biblioteket i er kommun fungera om 10 år?

Vad kan du göra?

På vilka sätt kan biblioteket bidra till att er kommun är en kommun som invånarna uppskattar?

Kan du göra något för att bidra till det och i så fall vad?

Kan du identifiera andra viktiga aktörer för att biblioteket ska utvecklas på bästa sätt?

Kan du identifiera svårigheter för att biblioteket utvecklas på bästa sätt?

Biblioteket i samhället

Hur ser du på bibliotekets roll i samhället?

VARFÖR?

Motiveringar till våra rekommendationer

En bra intervju kräver förberedelser. För er som tar initiativ till intervjun inkluderar förberedelserna planering av vad intervjun ska röra, vilka roller ni som Framtidslotsar ska ha samt på vilket sätt samtalet helst ska genomföras. Genom att vara väl förberedda skapar Framtidslotsarna en viktig trygghet kring intervjusituationen. Dels underlättar det för intervjuaren att vara lyhörd kring vad som utspelar sig i mötet och kunna identifiera och följa upp intressanta spår som visar sig under mötet, och dels ger goda förberedelser förutsättningar att kunna hantera oväntade ting som skulle kunna bli hinder i mötet.

För att få en god struktur på intervjun är det en bra idé att skriva ner de frågor som samtalet ska beröra. Vid kvalitativa forskningsintervjuer används så kallade intervjuguider och deras utformning är en bra utgångspunkt. En intervjuguide utgår från en studies forskningsfrågor och bryter ner dem i mindre teman och för varje tema formuleras frågor som fungerar bra att ställa i ett samtal. Det är viktigt att frågorna fungerar bra att ställa muntligt. Prova gärna att säga frågorna ni skrivit ner och se hur väl de fungerar i samtal. Det är stor skillnad på vad som är bekvämt och fungerar bra att skriva respektive att säga. Ofta kan en skriven fråga behöva lite justeringar för att inte låta konstlad att uttala.

Att gruppera frågorna i intervjuguiden i olika teman är en god idé för att underlätta vid samtalet. Det kan nämligen under ett samtal ofta falla sig så att den som svarar på en fråga även besvarar andra frågor som är planerade. Då är tematiseringen till hjälp för intervjuaren att hålla reda på att alla planerade frågor blivit ställda.

Intervjuer bör göras i lugn och ro. Om en intervju ska genomföras på plats kan det vara svårt att på förhand ha information om det fysiska rum som intervjun görs i. Försök få veta så mycket som möjligt om var intervjun kommer göras och berätta för de som bjuds in till intervjun att den bör göras på en plats där ni kan samtala ostört. Om intervjun genomförs digitalt är det viktigt att de inbjudna har rätt digital utrustning (se kapitel Corona och det digitala). Även då är det viktigt att informera deltagare om att de under intervjun behöver vara på en plats där de kan tala ostört.

Flera kan bjudas in att delta samtidigt i en intervju. Om flera personer deltar så behöver Framtidslotsarna vara medvetna om att de som deltar kommer att påverka varandra under samtalet. Det behöver inte vara något negativt utan kan vara något som är gynnsamt för samtalet men det behöver göras en reflektion kring det i planeringen.

Vår rekommendation är att vara två Framtidslotsar under en intervju. Då kan den ena ha rollen som intervjuare medan den andra har rollen som sekreterare. Det är en fördel att ha en sekreterare som dels kan skriva anteckningar om vad som sägs och dels kan följa med i samtalet och bevaka att alla planerade frågor ställs. Det finns då också en extra person med som är införstådd i metoden och som kan lyssna efter möjliga intressanta spår i samtalet och bidra med uppföljningsfrågor vid vissa tillfällen under intervjun.

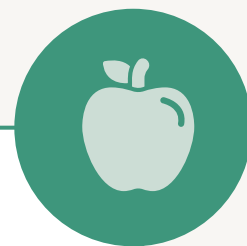
Att flera Framtidslotsar medverkar vid intervjun kan innebära att situationen uppfattas som överväldigande och kanske till och med som lite hotfull av den som är inbjuden till intervjun. Att huvudsakligen låta en av Framtidslotsarna ställa frågor ökar tryggheten. Information om vilka roller Framtidslotsarna har under intervjun är viktig för att skapa tydlighet och förtroende.

Att be deltagare att ta med en fokusbild till intervjutillfället är en visuell metod som kan ge oväntade ingångar till personens kunskap om kommunen och sin roll. (Se mer om denna metod i kapitel Corona och det digitala.)

Om ett tema verkar vara uttömt kan intervjuaren säga att hen vill titta igenom intervjuguiden för att se om det är någon mer fråga som rör temat. Då uppstår en liten paus i samtalet som är bra. Paus ger tid för eftertanke och det kan ofta komma något tillägg eller kommentar från deltagaren efter en sådan paus.

Fokus i dessa intervjuer är på att lyssna och skapa ett förtroendefullt samtalsklimat. Uppgiften i intervjuerna är att sondera en situation, inte att erbjuda lösningar. Genom att få kunskap om olika aktörers perspektiv är varje intervju en del i den fördjupade bild som Framtidslotsarna tecknar av denna kommun vid detta tillfälle samt folkbibliotekens aktuella och potentiella roll i den. Att träda tillbaka och vara aktivt lyssnande är centralt för att skapa förutsättningar för att få fram de olika perspektiven.

För att kunna teckna en bred bild behöver många intervjuer göras. Det är troligt att det i kommunen finns konkurrerande förståelser av biblioteket, möjligen även laddade av konflikter. De olika perspektiven som samlas in vid intervjuerna bidrar till att teckna en fyllig kartbild som förväntas innehålla nya möjligheter och uppslag till oprövade vägar att följa framåt.

Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

Vi ser det som väsentligt att vara minst två Framtidslotsar som arbetar tillsammans med metoden.

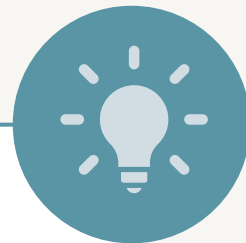
Om det är flera inbjudna till en digital intervju har det betydelse om de deltar vid en gemensam dator eller från varsin. Det ger bättre möjligheter för alla medverkande att få komma till tals om de medverkar från egen dator. (Se även kapitlet Corona och det digitala.)

Eftersom vi varit flera Framtidslotsar har vi kunnat göra en avstämning oss emellan efter varje intervju. Då har sekreteraren, som fört anteckningar, gått igenom vad den noterat och intervjuaren har kunnat komplettera. Dessa avstämningar har varit ett viktigt steg för reflektion som varit grundläggande för den kollaborativa analysen.

Under våra kommunbesök har vi blivit uppmärksamma på hur bra och viktigt det är med rollfördelning. Den lite överväldigande upplevelsen av att flera Framtidslotsar deltar vid intervjun blir neutraliserad när vi berättat om vilka roller vi har.

Vi har explicit vid intervjutillfällena tagit upp att vi inte arbetar med en utvärdering vilket vi uppfattat har varit en återkommande oro hos flera av dem vi kontaktat.

Vi har poängterat att den typ av intervju som denna metod innehåller inte är inriktad på att informera eller att vara konkret rådgivning för de enskilda deltagarna. Målet är att skapa den stora bilden och för att fånga den behöver fokus vara på att lyssna. Vid något enstaka tillfälle har vi gjort avsteg från denna princip och det har då gjorts för att det vid intervjun förekommit missuppfattningar hos enskilda som på ett slående vis riskerar att vara negativt för folkbiblioteken. Vid dessa tillfällen har vi korrigerat och informerat om vad som gäller. Det har till exempel rört missuppfattningar om skrivningar i Bibliotekslagen.

Tips till er som vill prova metoden

Använd de förberedda frågorna i intervjuguiden som stöd vid intervjun men var inte bunden till dem. Sträva efter att tillsammans med de inbjudna föra ett samtal där ni gemensamt utforskar de teman som samtalet ska röra.

Lyssna mycket uppmärksamt så att det är möjligt att ställa följdfrågor. Det kan röra något som tas upp under intervjun, men det kan också vara något som inte tas upp.

Var inte rädd för pauser i samtalet. De ger möjlighet för deltagarna att tänka vidare kring det som sagts och sedan göra en kommentar eller ett förtydligande. Tystnad kan därför vara fruktbar i samtal.

Schemalägg eftersnack och reflektion mellan er Framtidslotsar efter varje intervju. Det är viktigt att ni har tid för denna centrala del i arbetet, att tillsammans teckna en bred och fyllig bild av kommunen, det vi kallar den kollaborativa analysen.

Den form av intervjuer som beskrivs här är inte vanliga samtal utan en speciell sorts samtal som kräver stor koncentration och det innebär att de är ansträngande. Planera därför alltid intervjuer med luft emellan. Vi rekommenderar att en person är intervjuare för max tre intervjuer under en dag.

Anteckna noggrant, sådant som inte framstår som viktigt under intervjun kan visa sig vara intressant senare. Använd gärna rubrikerna i intervjuguiden för att strukturera anteckningarna. Det underlättar också jämförelser i analysen.

Ljudinspelningar är problematiskt utifrån GDPR.

Ge tydlig information om vem som får ta del av anteckningarna från intervjuerna. Återupprepa inledningsvis vid intervjutillfället informationen om Framtidsdialogernas syfte och avsluta alltid en intervju med att ge plats för frågor från deltagaren.

Vidare läsning

I kvalitativ forskningsmetod är intervjuer en ofta använd metod. Det finns därför mycket metodlitteratur som beskriver och diskuterar intervjuer. Eftersom det är en viktig metod inom forskning har den granskats kritiskt och uppmärksamhet har riktats mot hur den kan användas på bästa sätt, men också vilka risker och fallgropar som den har. För den som är intresserad av att läsa mer om den specifika form av samtal som intervjuer är rekommenderar vi därför litteratur som rör kvalitativ intervjumetod. Steinar Kvale och Svend Brinkmanns bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* är en bra och gedigen introduktion. En nyanserad diskussion av mer teoretiskt slag görs i E G Mishlers *Research Interviewing: context and narrative*. I artikeln av Rivano Eckerdal finns en diskussion av hur och varför intervjuer använts i ett specifikt forskningsprojekt.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3:e rev. upplaga. Lund: Studentlitteratur.

Mishler, E.G. (1986). *Research Interviewing: context and narrative*. Cambridge, Mass: Harvard University Press

Rivano Eckerdal, J. (2013). Empowering interviews: narrative interviews in the study of information literacy in everyday life settings. *Information Research*, 18(3) paperC10.

Analys

Under analysen bearbetar ni era upplevelser och det material ni har samlat in under kommunbesöket. Syftet är att komma fram till färdvägar framåt som ni kan presentera för bibliotekspersonalen och som de kan diskutera och vidareutveckla i en workshop under återkopplingen.

Instruktioner för hur ni ska gå tillväga

Under kommunbesöket

- Påbörja analysprocessen redan under kommunbesöket, genom att skapa utrymme och tid för eftertanke och diskussion.
- Schemalägg tid för samtal och reflektion om studien genomförs digitalt. Se till att ha luft i schemat om studien genomförs på plats.
- Den individuella analysen påbörjas när ni på egen hand reflekterar kring era upplevelser och vad som sägs.
- När ni tillsammans samtalar, exempelvis kring en genomförd intervju, påbörjas en kollaborativ analys.
- Låt den kännedom om kommunen och biblioteket som gradvis växer fram under studien färga genomförandet av intervjuerna.

Under analysmötet

- Låt det gå åtminstone några dagar mellan kommunbesök och analysdag för att ge tid åt eftertanke och reflektion och på så vis möjliggöra individuell analys.
- Genomför den kollaborativa analysen. Låt samtliga lotsar dela med sig av sina individuella analyser så att de kan brytas mot varandra och konstruera en gemensam förståelse av bibliotekets verksamhet och roll i kommunen och utifrån det formulera förslag på färdvägar framåt.
- Utgå från den kollaborativa analysen och skapa förslag på färdvägar framåt, det vill säga ett konstruktivt sätt för biblioteket att orientera sig i omgivningen som den specifika kommunen utgör och med de förutsättningar som det aktuella biblioteket har.
- Förslagen på färdvägar framåt lägger grunden för den spegling som återges för bibliotekspersonalen under återkopplingen, som de sedan vidareutvecklar och preciserar utifrån sina diskussioner.
- Lyft också metoden och diskutera om genomförandet bör förändras på något sätt.

Motiveringar till våra rekommendationer

Det är i analysen som ni gemensamt synliggör och reflekterar kring era erfarenheter och det material ni har producerat så att ni kan dra slutsatser utifrån det. När fler personer med olika kompetenser har möjlighet att bidra med sin förståelse av intervjumaterial, upplevelser och erfarenheter blir analysen rikare. Detta är en kollaborativ process som förutsätter åtminstone två deltagare.

Under analysmötet struktureras den kollaborativa analysen med syfte att konstruera förslag på färdvägar framåt som bibliotekspersonalen får ta del av vid återkopplingen. Det är viktigt att åtminstone några dagar har förflutit mellan kommunbesök och analysmöte för att det ska finnas möjlighet att bearbeta de individuella intrycken och erfarenheterna, inklusive det samlade intervjumaterialet genom individuell analys.

Under analysmötet bidrar lotsarna med sina individuella analyser och i samtalet, som därmed utgör en kollaborativ analys, kan frågorna belysas utifrån olika perspektiv och infallsvinklar. I samtalet kan exempelvis följande frågor diskuteras: Vad framträder som styrkor i biblioteksarbetet som personalen kan arbeta vidare utifrån? Vad behöver diskuteras ytterligare i personalgruppen? Vilka styrkor och svagheter finns i kommunen som biblioteket behöver förhålla sig till? Vilken roll spelar arbetet med biblioteksplanen samt den färdiga biblioteksplanen i relation till ovan nämnda frågor?

Genom att lotsarna tillsammans diskuterar sina individuella intryck och intervjumaterialet, mot bakgrund av den kartläggning som tidigare gjorts, formuleras därmed en gemensam förståelse av den roll biblioteket spelar i den aktuella kommunen och hur denna kan stärkas genom arbetet med biblioteksplanen. Utifrån detta kan lotsarna konstruera förslag på färdvägar framåt.

Processen som skisseras ovan kan illustreras med ett fabricerat exempel: Den initiala kartläggningen av kommunen visar att det saknas fungerande skolbibliotek. Med bakgrund i den vetenskapen beslutar lotsarna att tillfråga ordföranden i utbildningsnämnden om en intervju, liksom bibliotekspersonal som arbetar med barn och unga. I intervjuerna framgår det att det från politiskt håll finns en okunskap om skolbibliotekens roll och skolornas ansvar och bibliotekspersonalen uttrycker stor frustration. Frågan om skolbibliotek och hur denna kan hanteras i den nya biblioteksplanen blir därför en del av förslaget på färdvägar framåt som lotsarna presenterar för bibliotekspersonalen under återkopplingen.

Det är betydelsefullt att också metoden får ta plats under analysmötet. Om fler kommunbesök ska genomföras blir metoddiskussionen ett tillfälle att diskutera vad ni gjorde, hur det fungerade och om något bör ändras till nästa gång. Även om ni inte avser att genomföra fler kommunbesök är det relevant att reflektera kring hur studien genomfördes, eftersom detta påverkar det material ni har producerat och hur ni själva likväl som bibliotekspersonalen och de ni har intervjuat har erfarit er tid i kommunen. Metoddiskussionen kan därmed påverka vad ni bestämmer er för att inkludera i er spegling och vad ni tar upp under återkopplingen i kommunen.

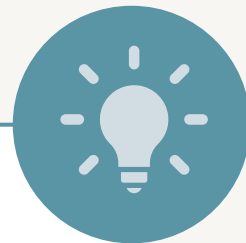
Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

För att främja en konstruktiv och djup analys krävs det att tillfällen för både individuell och gemensam reflektion ges tillräckligt med tid under kommunbesöken. Dessa reflektioner utgör början på den analysprocess som sedan pågår, både hos den enskilda lotsen och gemensamt genom återkommande tillfällen av kollaborativ analys.

För att den individuella lotsen ska få möjlighet att reflektera kring den totala mängden material, både i form av intervjumaterial och i form av erfarenheter och upplevelser, krävs det att en viss tid får passera mellan kommunbesöket och analysmötet, där den avslutande kollaborativa analysen sker. Det krävs då också att varje lots har tid avsatt för att arbeta med denna individuella del av analysen.

Om kommunbesöket sker på plats i en kommun uppstår samtal som utgör starten för analysen i de mellanrum som infinner sig naturligt. Under det första kommunbesöket som genomfördes på plats gjorde vi flera sådana erfarenheter: När vi tar oss från en intervju till nästa pratar vi om vad som har sagts och hur det kan förstås; När vi äter lunch jämför vi våra upplevelser av ett biblioteks tillgänglighet och reflekterar kring en tjänstepersons berättelse om samarbetet mellan olika verksamheter i kommunen; När vi är på väg till kommunen pratar vi om erfarenheterna från föregående dag och när vi reser hemåt efter en lång dag reflekterar vi kring hur en utsaga kan förstås eller hur det kommer sig att personer upplever biblioteket på ett visst sätt. Dessa kollaborativa analytiska inslag i det pågående kommunbesöket utgör korta, återkommande tillfällen då en lots individuella reflektioner kan speglas i de andra lotsarnas individuella reflektioner, vilket utgör utgångspunkter till den kollaborativa analys som senare sker under analysmötet.

Om studien istället genomförs med digitala verktyg finns det inga sådana naturliga tillfällen för gemensam reflektion. Därför måste det göras plats för samtal och reflektion i schemat, för att möjliggöra ett analytiskt förhållningssätt. På så vis kan den kollaborativa analytiska processen påbörjas redan under kommunbesökets första dag.

Tips till er som vill prova metoden

Analys är snåriga processer som kräver tid för reflektion och eftertanke. Se därför till att ha ordentligt med luft i schemat.

Avsätt tid för individuell analys innan analysmötet då ni arbetar med den kollaborativa analysen.

Se också till att avsätta gott om tid för analysmötet, då det är svårt att arbeta konstruktivt under strama tidsgränser, då tankar måste få prövas och olika infallsvinklar belysas. Det är viktigt att det skapas förutsättningar för att lotsarna ska kunna delge varandra sina upplevelser och att intervjumaterialet får ta plats i analysen.

Förslag på dagordning för analysmöte

1. Sammanfattning av intryck och intervjuer
2. Teman som kan konstrueras utifrån kommunbesöket
3. Metoddiskussion
4. Plan för återkopplingen med spegling och workshop

Återkoppling

Återkopplingen är det moment då resultatet, kondenseringen av genomförda Framtidsdialoger, presenteras för personalen på det berörda kommunbiblioteket. Momentet består av delarna spegling, workshop, slutreflektion och utvärdering. Återkopplingen görs muntligt av Framtidslotsarna.

Instruktioner för hur ni ska gå tillväga

Förberedelser

- Inför återkopplingen får bibliotekets personal ta del av den skriftliga faktasammanställning som gjordes som en del av den initiala kartläggningen. Den kan sedan användas av personalen i det fortsatta arbetet med biblioteksplanen.
- Återkopplingen planeras utifrån de förslag på färdvägar framåt som har framträtt under analysarbetet. Nedan finns ett exempel på hur ett upplägg för återkopplingen för spegling och workshop kan se ut.

Genomförande av spegling med förslag på färdvägar framåt

- Samla all bibliotekspersonal för att möjliggöra en öppen dialog.
- Ta upp de teman som ni identifierat som angelägna för biblioteken att fokusera på. Det kan till exempel vara relationen till skolan och skolbiblioteken, till prioriterade målgrupper eller till andra verksamheter i kommunen. Speglingen kan också inkludera förutsättningar för att aktivt och gemensamt arbeta med en biblioteksplan genom intern reflektion och kunskapsdelning bland bibliotekspersonalen. Ta upp både styrkor i det nuvarande arbetet och sådant som har förutsättningar att förbättras och utvecklas.
- Presentera förslag på färdvägar framåt.

Genomförande av workshop

- Workshopen kan genomföras både genom arbete i mindre grupper och i storgrupp.
- Välj ut frågeställningar utifrån ett eller flera teman som möjliggör konkretisering och diskussion av färdvägarna framåt.
- Behöver ni synliggöra de individuella rösterna i arbetsgruppen så använd gärna korta frågor med hjälp av ett digitalt interaktivt verktyg.

Slutreflektion och utvärdering

- Avsluta med några konkreta råd på hur biblioteket kan arbeta vidare med biblioteksplanen. Det kan exempelvis inkludera förslag på handlingsplaner för specifika områden i planen, samråd med personer som representerar eller tillhör prioriterade grupper (till exempel personer som tillhör nationella minoriteter eller kommunens funktionshinderråd). Lyft också frågan om en eventuell remissrunda där prioriterade grupper i så fall bör inkluderas.
- Föreslå en utvärdering av biblioteksplanens mål (behöver inte vara kvantifierbara).
- Förtydliga att återkopplingen utgör det sista momentet i processen Framtidsdialoger och berätta på vilket sätt ni erbjuder fortsatt dialog och stöd i arbetet med biblioteksplanen.
- Avsluta återkopplingen med en kort muntlig utvärdering av kommunens deltagande i Framtidsdialogerna där samtliga i bibliotekspersonalen får möjlighet att säga något om hur de upplevt hela processen.

VARFÖR?

Motiveringar till våra rekommendationer

I momentet återkoppling överlämnar Framtidslotsarna för första gången en helhetsbild över förslagen på färdvägar framåt till bibliotekets medarbetare. Helhetsbilden utgår från den analys som gjorts av det insamlade intervjumaterialet och fakta om kommunen.

LÄRDOMAR

Sådant vi lärt oss när vi utvecklat metoden

Det som presenteras under återkopplingen är en helhetsbild med förslag på färdvägar framåt tillsammans med nuvarande och potentiella samarbetsparter. Biblioteksverksamheten och dess roll i kommunen synliggörs genom Framtidsdialogerna, vilket kan utgöra ett stöd i det fortsatta arbetet med kommunens biblioteksplan.

I flera kommuner har det funnits en önskan från högre chefer och andra tjänstepersoner att få delta i återkopplingen. Vi har avstyrat det eftersom vi menar att det hade kunnat försvåra möjligheterna att skapa en trygg och förtroendefull miljö för samtal.

RÅD

Tips till er som vill prova metoden

Det är viktigt att värna den förtroendefulla dialogen samt bidra till att ge arbetet som redan har påbörjats eller som ska påbörjas en skjuts framåt.

Lyft fram de resurser som finns hos biblioteket och det goda arbete som utförs och var konstruktiv i förslagen till färdvägar framåt. För att peka ut eventuella förbisedda områden eller annan utvecklingspotential är det viktigt att visa förståelse för förutsättningarna i kommunen. Relatera gärna till bibliotekslagen och lyft sådant som ni saknar i nuvarande biblioteksplan eller verksamhet för att uppfylla lagens skrivningar.

Det är tillsammans utvecklingen sker, och bibliotekspersonalen har den huvudsakliga rollen i detta. Var tydlig med att återkopplingen inte är en slutpunkt för tankeprocessen kring förslagen på färdvägar framåt, utan snarare en början på detta arbete.

Förslag på upplägg för återkoppling (sammanlagt tre timmar)

Inledning (10 min)

Upprepa kort syftet med Framtidsdialogerna. Berätta om upplägget för dagen.

Tradition och förnyelse samt arbetet med biblioteksplanen (10 min)

Säg något om hur utveckling är nödvändig eftersom det omgivande samhället är i ständig förändring men nämn gärna att det kan finnas en spänning mellan utveckling och det som är. Förklara hur biblioteksplanen kan användas för att skapa samsyn och fastställa gemensam riktning för utvecklingen.

Spegling (30 min)

Beskriv de allmänna positiva faktorer som bör lyftas fram: till exempel att personalens bemötande upplevs positivt, höga besökstal, att flera av bibliotekets verksamheter är väl kända, starkt fokus på demokrati- och kulturutveckling i kommunen etc

Lyft de teman ni formulerat och valt ut för att spegla det ni fångat. Teman kan till exempel vara:

- *Arbetet med prioriterade målgrupper*
- *Bibliotekets roll och synlighet i kommunen*
- *Biblioteksrummet – bemannat och på meröppettid*
- *Kunskapsdelning och kompetensutveckling*

Ta under varje tema upp de styrkor och resurser ni identifierat. Det kan till exempel när det handlar om prioriterade målgrupper handla om ett väl utvecklat samarbete med SFI för att etablera goda relationer med målgruppen personer med annat modersmål än svenska.

Ta upp de utmaningar och utvecklingsområden ni ser. Det kan till exempel när det handlar om prioriterade målgrupper handla om upplevd brist på både kunskap och kontaktytor i arbetet med nationella minoriteter. Föreslå färdvägar framåt under varje tema. Kanske har ni i intervjuerna upptäckt någon relevant samarbetspartner i kommunala tjänstepersoner, inom något studieförbund eller i föreningslivet. Kanske kan de framgångsrika arbetsmetoder bibliotekspersonalen har inom ett område, överföras till ett annat?

Individuell reflektion (10 min)

Låt var och en tyst fundera över och skriva ner: Känner du igen dig i speglingen? Vad av det vi tagit upp tycker du är viktigast att arbeta med?

Paus (10 min)

Kort gemensam delning av de individuella reflektionerna (10 min)

Arbete i mindre grupper (40 min)

Formulera frågeställningar som berör hur biblioteket konkret kan börja färdvägen framåt i sina uppdrag inom något eller några av de teman ni speglat. Ni kan välja att låta samtliga grupper diskutera samma frågeställning eller ge olika frågor till olika grupper.

En frågeställning som berör arbetet med prioriterade målgrupper kan vara: Diskutera ert läsfrämjande arbete. Ge förslag i gruppen på hur biblioteket kan skapa relationer till fler från de prioriterade målgrupperna i det läsfrämjande arbetet genom ökad samverkan.

Eller när det gäller biblioteksverksamhetens synlighet i kommunen: Ge förslag i gruppen på hur ni skulle kunna spela en större roll i er kommun vad gäller samhällsinformation. Diskutera också hur biblioteket kan stärka motståndskraften i samhället vid olika former av kriser.

Paus (10 min)

Grupperna presenterar sina diskussioner och vi reflekterar tillsammans (20 min)

En Framtidslots är samtalsledare.

Rekommendation och medskick (15 min)

Här kan ni ge några konkreta rekommendationer utifrån de behov ni ser i det fortsatta arbetet. Det kan till exempel handla om:

Skolbibliotek. Ge förslag på skrivningar i planen för att hantera frågan. Visa exempel från andra kommuner.

Processen med biblioteksplan. Ge råd om hur själva processen kan möjliggöra en mer användbar framtida biblioteksplan genom att till exempel låta planen gå på remiss till relevanta funktioner i kommunen, som ansvariga för hållbarhets- och digitaliseringsfrågor eller kontaktcenter och liknande eller genom att arrangera samråd och remiss med representanter för nationella minoriteter och kommunens funktionshinderråd.

Utvärdering och avslut (15 min)

Genomför en runda där alla får säga något om sin upplevelse av Framtidsdialogerna. Tacka alla för deras bidrag till Framtidsdialogerna. Berätta vilket framtida stöd de kan få av er.

DEL 2: ATT UTVECKLA EN METOD TILLSAMMANS

I den första delen av metodboken har vi introducerat de delar som Framtidsdialoger består av så att ni själva kan göra bruk av metoden och därmed också utveckla den vidare. Som en hjälp och dialogpartner i den processen kan följande kapitel vara användbara. I dem ger vi först en bakgrund till initiativet till samarbetet kring att ta fram metoden och hur den preciserar en ny roll för regionala biblioteksutvecklare. Därefter beskriver vi hur övergången till ett digitalt utförande gick till och reflekterar kring fördelar, nackdelar och lärdomar av att genomföra Framtidsdialoger med digitala konferensverktyg. Slutligen sammanfattar vi processen och presenterar avslutande reflektioner. Dessa inkluderar återkoppling från bibliotekschefer som har medverkat i Framtidsdialoger.

FRAMTIDSDIALOGERNAS BAKGRUND OCH MÖJLIGA BETYDELSE

Vi inleder detta kapitel med att beskriva bakgrunden till arbetet att utveckla Framtidsdialoger. Arbetet med metodutvecklingen tar sin utgångspunkt i den del av uppdraget för regional biblioteksverksamhet som specifikt är inriktat på biblioteksplaner och har haft särskilt goda förutsättningar genom det etablerade samarbete som finns mellan den regionala biblioteksverksamheten i Region Skåne och forskare i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet. I kapitlet beskriver vi kort vad följeforskning är samt varför metoden Framtidsdialoger är intressant från ett forskningsperspektiv. Vi kommer också att presentera hur metoden preciserar en ny roll för regionala biblioteksutvecklare. Som avstamp lyfter vi vad vi ser som metodens styrka och anledningen till att vi gärna ser den spridd till fler.

Framtidsdialogernas potential

Metoden har utvecklats i ett nära samarbete mellan utvecklare som arbetar med regional biblioteksverksamhet och forskare med intresse för folkbiblioteksutveckling och svarar mot ett identifierat behov hos regionala biblioteksutvecklare att i högre grad vara ett proaktivt stöd för bibliotekspersonalen i arbetet med de kommunala biblioteksplanerna.

Samarbetet mellan forskare och utvecklare har inneburit en metanivå i projektet som varit viktig för processen och även för metodens utformning. Forskarnas roll har varit att genom så kallad följeforskning såväl underlätta som problematisera det kvalitets- och utvecklingsarbete som projektet inneburit. Genom att vara deltagande observatörer och samtalspartners med företrädare från både regionen och de ingående kommunerna har forskarnas roll som tredje part bidragit till en hög grad av reflektion och analys av det pågående arbetet. Att som regional biblioteksutvecklare konkret få erfara en närvaro av en tredje part utgör i sig ett lärande att ta med sig i relationen till bibliotekspersonalen. Det kan ge möjlighet till värdefulla reflektioner att själv ha tillgång till ett stöd liknande det en regional utvecklare själv förväntas utgöra.

Arbetsättet präglar även metoden som utformats så att utvecklare fungerar som tredje part under

kommunbesöken. Den ena parten är biblioteket, som utvecklarna har lagstadgad skyldighet att stödja, och den andra parten är olika aktörer innanför och utanför den kommunala organisationen, som utvecklarna identifierar som viktiga för att biblioteket ska kunna utvecklas på bästa sätt i just denna kommun. Det kan röra sig både om parter som biblioteket redan har kontakt med men även sådana som det finns goda anledningar att skapa relationer med. Under kommunbesöken möter utvecklarna de olika parterna och påbörjar samtal som biblioteket sedan får möjlighet att föra vidare. Ett lyhört, analytiskt förhållningssätt är centralt vid dessa möten. Metoden innehåller analys på två nivåer. De medverkande Framtidslotsarna arbetar dels individuellt och dels gemensamt vid vissa moment i metoden. Detta kollaborativa arbetssätt är väsentligt och möjliggör att en bred kartläggning och analys kan göras och återkopplas till kommunen vid en avslutande spegling och workshop.

Vi fyra har som Framtidslotsar under Framtidsdialogerna gemensamt arbetat med målet att skapa en god bild av de ingående kommunernas förutsättningar och den potential som finns för folkbibliotekens utveckling i just den aktuella kommunen. Ett antagande vi utgår från är att kommunens biblioteksplan är väsentlig för detta utvecklingsarbete. Vi har även haft ambitionen att arbetet med biblioteksplanen ska involvera hela bibliotekspersonalen eftersom vi tror att det gynnar framtagandet av en ny biblioteksplan och vad den ska åstadkomma.

Vi beskriver i handboken hur Framtidsdialoger i en kommun börjar med en initial kartläggning av kommunens förutsättningar och av relevanta personer att möta för samtal och intervjuer vid ett längre kommunbesök. I de lyhörda samtal som sedan sker identifieras utifrån den regionala kompetensen och kunskapen relevanta nätverk och relationer, nuvarande eller potentiella, för folkbiblioteket utifrån styrdokument, behov och ambitioner. Uppmärksamheten i samtalen riktas inte främst mot vem som säger vad utan på vad som sägs, eller eventuellt inte sägs. Fokus är på att ta fram en karta över bibliotekets möjliga framtida relationer i den aktuella kommunen och föreslå färdvägar framåt. Dessa förslag på färdvägar framåt identifieras i den kollaborativa analysen. De som är mest konstruktiva och

kan möjliggöra utveckling på bästa sätt i just denna kommun, återkopplas till bibliotekspersonalen. Framtidslotsarna är därmed till stöd i en kommuns arbete genom att vara en extern part som inte är inriktad på att finna och erbjuda färdiga lösningar, utan istället fungera som initiativtagare till samtal med parter som identifierats som väsentliga för kommunens biblioteksverksamhet och för att föreslå färdvägar framåt. Vi kallar denna roll en intra-nationell diplomatisk roll.

Regional biblioteksverksamhet och biblioteksplaner

Enligt bibliotekslagen ska det i alla regioner finnas regional biblioteksverksamhet ”med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i regionen” (SFS 2013:801, 11§). Lagen slår också fast att de regionala biblioteksverksamheterna har en roll i att följa upp utformning och användning av biblioteksplaner (SFS 2013:801, 18§). Att biblioteksverksamhet på regional nivå innebär verksamhetsutveckling och ett fokus på biblioteksplaner är därför självklart. Hur detta arbete ska genomföras är däremot inte fastslaget.

Inom regional biblioteksverksamhet finns ett intresse av att utveckla metoder som ska vara gynnsamma för biblioteksplanernas kvalitet och funktion. Utvecklare i Region Skåne arbetade därför under sommaren 2017 med att göra en form av uppföljande kommunbesök i samband med att den då nya regionala biblioteksplanen 2017–2020 börjat gälla. Regionen arrangerar ofta aktiviteter och möten med specifikt innehåll och med deltagare från flera kommuner. Vid kommunbesöken 2017 satt utvecklarna istället ned tillsammans med biblioteksmedarbetare i en enskild kommun och samtalade om situationen i den kommunen på ett mer förutsättningslöst sätt. Samtalen gav en inblick i kommunernas arbete som var värdefull för de regionala utvecklarna samtidigt som frågor väcktes om hur den regionala rollen på bästa sätt kan komma till uttryck i praktiken på plats i en kommun.

Tanken väcktes att undersöka hur en metod skulle kunna se ut som tog fasta på och fördjupade hur de regionala utvecklarna konkret kan erbjuda stöd i kommunernas arbete med biblioteksplaner. Idén om fördjupade kommunbesök började ta form!

Ett etablerat samarbete

Sedan flera år finns ett samarbete mellan Region Skånes kulturförvaltning och Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet. Inom samarbetet har studier av folkbiblioteksutveckling genomförts av forskare i biblioteks- och informationsvetenskap med forskningsbidrag från Region Skåne. Studierna har rört meröppna bibliotek, folkbibliotek som kulturhus samt styrdokumentens, särskilt biblioteksplanernas, roll för folkbibliotek. Studierna har i huvudsak genomförts med kvalitativa metoder och inte minst har olika former av samtal och observationer använts. Flera av studierna har gjorts som så kallad följeforskning. Vi återkommer till vad det innebär.

Det redan etablerade samarbetet med forskare i biblioteks- och informationsvetenskap har spelat in när Region Skånes kulturförvaltning valde att vända sig till och inkludera forskare i arbetet med att utveckla denna metod. Vi kan säga att idén att utveckla metoden slog rot i den mylla som flera års samarbete resulterat i. Från både utvecklare och forskare ser vi detta upparbetade samarbete som en viktig och gynnsam förutsättning för vårt arbete att utveckla metoden Framtidsdialoger. Väsentligt i samarbetet är det förtroende som byggts upp över tid och att vi respekterar varandras skilda roller och uppgifter.

Följeforskning

De studier som gjorts inom samarbetet mellan Region Skånes kulturförvaltning och Institutionen för kulturvetenskaper har varit i form av följeforskning. Det är en specifik typ av forskningsprojekt som innebär att forskare medverkar i verksamhet av något slag och har i uppgift att bidra till att utveckla verksamheten när den är pågående. Modellen följeforskning är svar på ett problem som identifierades inom stora forskningsprojekt med finansiering från EU. De innehöll utvärderingar som i sig kunde vara kostsamma men där lärdomarna inte användes i kommande forskningsprojekt. Följeforskningsmodellen togs därför fram som ett sätt att arbeta med utveckling kontinuerligt under tiden som ett forskningsprojekt pågår. Modellen möjliggör att korrigera och utveckla en projektdesign innan projektet är slut och fokus är på lärande och återkoppling till verksamheten (se Rivano Eckerdal 2013:8–9).

Syftet med Framtidsdialogerna

Idén till metoden Framtidsdialoger väcktes alltså i den serie av uppföljande kommunbesök som regionala utvecklare genomförde 2017 i samband med att den då nya regionala biblioteksplanen trätt i kraft. Att vara på plats i kommunen och samtala med bibliotekspersonal gav en värdefull inblick i kommunernas arbete med den kommunala biblioteksplanen och de lokala förutsättningar som rådde. Intresset väcktes hos de regionala utvecklarna att utforska hur de skulle kunna hitta en form för kommunbesök inriktade på att på ett fördjupat sätt vara till stöd för utveckling av folkbiblioteken.

Många kommuner har för närvarande en politiskt turbulent situation som även får konsekvenser för folkbiblioteken. Det upplevda behovet av att ha en tydligt formulerad plan med syfte och prioriteringar i relation till uppdragen vad gäller till exempel prioriterade målgrupper har i många kommuner blivit större. I den regionala biblioteksverksamhetens strävan efter att på ett fördjupat sätt stödja kommunernas arbete med biblioteksplanerna utifrån varje kommuns specifika förutsättningar startade arbetet med att ta fram den metod vi kallar Framtidsdialoger. Med den kommunala biblioteksplanen som nod är syftet med Framtidsdialogerna att stärka bibliotekens roll och kvalitet i en kommun genom att med en regional blick på verksamheten identifiera bibliotekens nuvarande position och skissera möjliga utvecklingsområden vad gäller samarbeten och innehåll i verksamheten.

Ett forskningsperspektiv på regional biblioteksverksamhet

Sedan år 2019 har alla svenska landsting ombildats till regioner. Skåne var, tillsammans med Västra Götalandsregionen, det första landsting som ombildades till region och fungerade som pilotregion för utveckling av en ny finansieringsmodell, kallad kultursamverkansmodellen. Testverksamheten påbörjades 1999/2000. Sedan 2011 finns grunden för denna modell reglerad i Lagen om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet (SFS 2010:1919). Första paragrafen lyder:

En region får fördela vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet om

1. en regional kulturplan har upprättats av regionen, och
2. kulturplanen överensstämmer med de föreskrifter som regeringen meddelar.

Kultursamverkansmodellen har inneburit nya förutsättningar för regional kulturverksamhet i stort. För regional biblioteksverksamhet tillkommer de förändringar som den nya bibliotekslagens skrivningar innebär där fokus sätts på en mer strategisk roll än tidigare: att verka för kvalitet, utveckling och samverkan (SFS 2013:801, § 17,18). De regionala biblioteksverksamheternas uppdrag har förändrats vilket också uppmärksammats i analyser gjorda av olika aktörer. Barbro Thomas, utredare vid Svensk biblioteksförning, har i en analys av regional biblioteksverksamhet dragit slutsatsen att rollen blivit svårare efter kultursamverkansmodellens införande. I många regioner har den regionala biblioteksverksamheten fått en mindre framträdande roll och organisatoriskt har den blivit mer osynlig (Thomas 2016). Behovet att tolka och konkretisera uppdraget var bakgrunden till att den regionala biblioteksverksamheten i Uppsala bad forskaren Ola Pilerot att leda ett utvecklingsarbete riktat mot att förstå vad arbetet inom regional biblioteksverksamhet består i. Viktigt är det Pilerot kallar för artikuleringsarbete, både inom den egna verksamheten och i dialog med andra parter, som innebär att skapa en riktning i arbetet genom att länka ihop olika aktiviteter som utförs till en begriplig helhet (Pilerot 2019, s 31). En betydande del av artikuleringsarbetet utgörs av omvärldsbevakning (Pilerot 2019, s 33 ff). I diskussionen lyfter Pilerot fram det problematiska i att en väsentlig komponent av omvärldsbevakningen är att ta reda på och reproducera vad som görs vid andra regionala biblioteksverksamheter. Ett argument för det regionala ansvaret är möjligheten att göra anpassningar till den specifika regionen och en sådan reproducering gör det svårare att ta tillvara den möjligheten (Pilerot 2019, s 44).

I metoden Framtidsdialoger har vi tagit fasta på artikuleringsarbetets betydelse inom regional biblioteksutveckling. Det här är en metod som både tydliggör och skapar bättre förutsättningar

för den regionala utvecklarens roll och uppdrag. Det är också en metod där omvärldsbevakningen är inriktad på de särskilda regionala och kommunala förhållanden som råder. Metoden innebär att genom kartläggning, kollaborativ analys och spegling bidra till att stödja folkbibliotekens arbete att också artikulera sin nuvarande och potentiella roll i kommunerna. Genom att metoden provats och tillämpats i fem kommuner har den justerats och finslipats. Den återkoppling vi fått på metoden och våra erfarenheter av att utveckla den är bakgrunden till att vi väljer att ge den större spridning med denna metodbok. Vår förhoppning är att metoden kan vara en tillgång och inspirera andra som arbetar med regional biblioteksutveckling att pröva den. Med inställningen att en metod ständigt är i utveckling så är vår uppmaning att arbeta vidare med att utveckla metoden och göra de regionala och lokala anpassningar som behövs så att den inte innebär en reproduktion av det problematiska slag som Pilerot lyft, utan istället ger möjlighet till kunskapsdelning i de delar av uppdraget som är gemensamma för alla och där liknande förutsättningar i kommuner och regioner råder.

Den regionala rollen är alltså under förändring och delvis oklar vilket gör den relevant att belysa och få mer kunskap om.

Den intra-nationella diplomatiska rollen

Den förändrade rollen för regional biblioteksverksamhet har varit ett motiv för att utveckla metoden Framtidsdialoger. Vilken roll och funktion som regionala utvecklare kan ha för att folkbiblioteken ska nå sina mål är något som är relevant att undersöka vidare både för forskningen och för praktiken. Inte minst är det relevant i den politiskt laddade situation som finns i många kommuner för närvarande där kulturfrågor fått särskild uppmärksamhet. Framtidsdialoger är en metod som möter dessa frågor och behov genom att vara en form och metod för det vi kallar den regionala biblioteksverksamhetens intra-nationella diplomatiska roll.

Samarbetet mellan forskare och utvecklare har inneburit en metanivå i projektet som varit viktig för processen och även för metodens utformning och den roll som genom metoden utkristalliseras för den regionala biblioteksverksamheten. Väsentlig är den roll som en tredje part kan ha

då den kan vara en lyhörd samtalspart med olika intressenter och aktörer som kanske inte tidigare haft en etablerad kontakt. Intervjuernas karaktär i Framtidsdialoger är att vara sonderande med målet att skapa en bred och fyllig bild av den aktuella kommunen och folkbibliotekets nuvarande och möjliga roll i den. Den regionala kompetensen och kunskapen innebär ett initierat perspektiv som inte är knutet till kommunen vilket öppnar för specifika möjligheter att synliggöra och dra upp förslag på färdvägar framåt för folkbiblioteket. Väsentligt för intervjuerna är att de görs med stor lyhördhet för sådana möjliga och nuvarande relationer. Intervjusituationen är därför inte inriktad på att erbjuda lösningar utan på att utforska befintliga nätverk samt utvecklingsmöjligheter.

Uppmärksamheten i samtalen riktas därför inte främst mot vem som säger vad utan på vad som sägs, eller eventuellt inte sägs. Fokus är på att ta fram en karta över bibliotekets möjliga framtida relationer i den aktuella kommunen och föreslå färdvägar framåt. Dessa förslag identifieras i den kollaborativa analysen för att finna de som är mest konstruktiva och kan möjliggöra utveckling på bästa sätt i just denna kommun. Framtidslotsarna är därmed till stöd i en kommuns arbete genom att vara en extern part fungerar som initiativtagare till samtal med parter som identifierats som väsentliga för kommunens biblioteksverksamhet och för att föreslå färdvägar framåt.

I arbetet med Framtidsdialoger har vi valt att precisera regional biblioteksutveckling som en intra-nationell diplomatisk roll. Det är ett nytt begrepp för en roll som regionala biblioteksutvecklare delvis även har tagit tidigare. På ett sätt är det en självklarhet att den regionala nivån medierar mellan det nationella och kommunerna, den är intra-nationell. Betoningen här ligger emellertid på den diplomatiska rollen i det intra-nationella arbetet som Framtidsdialogerna innebär. En central uppgift för diplomater är att underlätta kommunikation mellan olika parter med skilda perspektiv på en fråga eller situation som behöver en lösning. Det kan därför vara svårt för parterna att mötas direkt för samtal. Med mycket goda kunskaper om bakgrunden till den uppkomna situationen och till de ämnen som den rör generellt agerar diplomaten genom att föra samtal med var och en av parterna. Dessa

samtal är i förtroende och målet för diplomaten är att hitta förslag på lösningar som kan accepteras av samtliga involverade. En svårlöst situation får därmed en lösning genom att en tredje part agerar som medlare. Det är en sådan diplomatisk roll som vi med Framtidsdialoger utmejslat för regionala utvecklare.

Genom att vara en extern, initierad part med breda kontaktytor kan regionen erbjuda folkbiblioteken stöd. Den diplomatiska rollen innebär att lyssna aktivt och lyhört till olika parter som ofta representerar olika perspektiv. Målet är inte att presentera färdiga lösningar utan att i samtal och dialog hitta sätt att nå gemensam förståelse. Regionala biblioteksutvecklarens intra-nationella diplomatiska roll är viktig inte minst då folkbibliotekets uppdrag och verksamhet ifrågasätts.

Referenser

- Pilerot, O. (2019). *Arbete i regional biblioteksverksamhet*. Länsbibliotek Uppsala.
- Rivano Eckerdal, J. (2013). *Att dela en helhetsbild: rapport från tre projekt i Skåne där folkbiblioteket som kulturhus utvecklas*. Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.
- Thomas, B. (2016). *Den osynliga handen: Regionbiblioteken i modellen*. Stockholm: Svensk biblioteks förening.

CORONA OCH DET DIGITALA – ATT HANTERA DET OFÖRUTSEDDA

När vi år 2019 började planera Framtidsdialoger diskuterade vi aldrig om någon del av studien skulle kunna utföras digitalt. Att genomföra intervjuer med webbmötesverktyg var så främmande att ingen av oss kom att tänka på det som en möjlighet. När vårt första kommunbesök ägde rum, i mitten av februari 2020, hade vi knappt hört talas om coronavirus eller covid-19. Bara veckor senare var situationen en helt annan och när vi skulle komma tillbaka till kommunen för att genomföra återkopplingen med bibliotekspersonalen fick mötet ske på distans. Det blev vår första erfarenhet av att ta hjälp av webbmötesverktyg i arbetet med Framtidsdialoger.

De resterande Framtidsdialogerna genomfördes helt på distans med hjälp av webbmötesverktyg. Men genom att studien kunde inledas med ett fysiskt kommunbesök där vi fick tillfälle att vara på plats i kommunen fick vi erfarenheter som vi sedan kunde kontrastera mot erfarenheten av att genomföra kommunbesök digitalt. Det har gett oss viktiga lärdomar och fördjupat vår förståelse för hur både fysisk och digital närvaro påverkar genomförandet av den här typen av processer.

Fokusbilder

Ett exempel på detta är hur en specifik del av metoden påverkades, nämligen att vi lotsar hade bestämt oss för att använda fotografering som en del av materialinsamlingen. Inspirationen till det kommer från en vetenskaplig artikel skriven av de nederländska kulturgeograferna Rianne Van Melik och Huib Ernste (2019). Metoden syftar till att fotograferandet kan skärpa blicken och fotografierna kan möjliggöra reflektioner om det sociala och rumsliga sammanhang som träder fram, både under själva fotograferandet och i fotografierna. De bilder som därmed skapas valde vi att benämna fokusbilder. När studien övergick till att ske på distans var det inte längre möjligt för oss att fotografera i kommunerna vi besökte, så vi tvingades att tänka i nya banor kring bruket av bilder. Nedan berättar vi om hur vi fick överge den initiala utformningen av metoden med fokusbilder, men där vi trots det kunde hålla fast vid bilder som en del av materialinsamlingen. Förutom de nackdelar och fördelar

som just denna förändring förde med sig, lyfter vi i diskussionen också fram andra aspekter som påverkas av att studien omvandlades till att ske på distans.

Innan vi kommer dit vill vi dock påtala att förändringen av vårt arbetssätt – från fysiska besök på plats i kommunen till digitala möten – säger något om den metod som Framtidsdialoger utgör. Att vi kunde genomdriva denna omställning beror på metodens flexibilitet och inneboende öppenhet gentemot situationen. Vi ser nämligen Framtidsdialoger som en metod som utvecklas i och av användning. Även om ni som nu ska utföra er studie inte kommer att tvingas till motsvarande omställning uppmanar vi därför till att anamma ett reflexivt förhållningssätt som tar in den specifika situationen och låter denna färga genomförandet.

Nackdelar med ett digitalt upplägg

Den mest uppenbara nackdelen av att genomföra studien på distans är att det medför att det inte är möjligt att få den fördjupade känsla för platsen som fysisk närvaro kan ge. När det inte är möjligt att röra sig i samhället blir också uppfattningen om geografin sämre. Det medför exempelvis en vagare uppfattning om huruvida huvudbiblioteket är placerat så att invånarna ofta passerar förbi på väg till exempelvis jobbet eller mataffären, och det ger en sämre känsla för hur stort avståndet är mellan huvudbiblioteket och andra kulturaktörer, fritidsgård, skola, etcetera samt filialbibliotekens placering. De spontana samtal som annars ofta uppkommer under lunchrasten, vid informella möten på gatan eller i korridoren omöjliggörs också. Dessutom blir det svårare att utforska de fysiska biblioteksrummen i kommunen när det inte är möjligt att gå runt i biblioteken och se hur de används och hur de är utformade.

En annan nackdel som vi erfor när Framtidsdialogerna blev digitala är att vår interna arbetsorganisation påverkades. När vi planerade för kommunbesöken och när vi genomförde det första besöket på plats, använde vi transporttiden – både på väg till och från kommunen – till förberedelser och reflektioner som lade grunden till den mer djupgående och strukturerade kollaborativa analysen. Denna transporttid, liksom de mellanrum som naturligt uppstår i väntan på en intervjuperson eller

när vi tar oss från en intervjuplats till en annan, fungerar under fysiska kommunbesök som viktiga pauser för reflektion och eftertanke. När studien transformerades till att ske på distans insåg vi att vi behövde skapa sätt att efterlikna dessa naturliga mellanrum för att möjliggöra nödvändig tid till gemensam reflektion för att påbörja den kollaborativa analysen.

När vi inte längre kunde vara på plats i kommunerna kunde vi inte heller använda fokusbilder så som vi initialt hade tänkt, eftersom vi själva inte kunde fotografera som en del av materialinsamlingen. Trots det gav vi alltså inte upp tanken på att använda fokusbilder som en del av vår metod. Nedan berättar vi om hur vi istället gjorde.

Fördelar med ett digitalt upplägg

Övergången till ett digitalt genomförande medförde även fördelar. Den mest centrala är också den mest självklara: med digitala verktyg kan intervjuer genomföras med personer som inte befinner sig på samma plats. Detta sparar ofta tid och resurser, både i form av minskade kostnader och genom reducerade utsläpp i samband med resor. Utifrån ett hållbarhetsperspektiv är det centralt. Dessutom kan ett digitalt upplägg möjliggöra den här typen av utvecklingsprojekt även om tiden är begränsad, då restider i sig annars kan vara belastande. Webbmötesverktyg underlättar också genomförandet av intervjuer även om det inte finns möjlighet att besöka kommunerna på plats, vilket exempelvis kan vara fallet i regioner med stora geografiska avstånd.

Många gånger tror vi dock att en hybridversion med både fysiska och digitala inslag är det mest fruktbara. Ett exempel på ett sådant upplägg är att lotsarna under en eller två dagar är på plats i kommunen för att besöka bibliotek, prata med bibliotekspersonal och genomföra intervjuer, för att sedan komplettera med digitala intervjuer. Hybridlösningar kan också möjliggöra intervjuer med personer som av någon anledning befinner sig på annan plats när intervjuerna genomförs, eller som har svårt att passa in ett fysiskt möte i sin kalender.

Vad gäller metoden med fokusbilder så innebar omställningen till distans att vi, istället för att fotografera själva, bad intervjupersonerna att välja ut en bild som de anser representerar dem, deras

verksamhet eller deras roll i kommunen och ta med denna bild till intervjun. Intervjuerna inleddes sedan med att personen visade sin fokusbild och berättade varför just denna bild valts ut. På så vis fick vi se visuella representationer av delar av kommunen som på liknande sätt som Van Melik och Ernste beskriver blev en utgångspunkt för reflektioner kring intervjupersonens verksamhet och roll.

Lärdomar

Det är inte möjligt att erfara fysisk närvaro på distans. Däremot är det möjligt att ta del av de ringar på vattnet som fysisk närvaro skapar. Bruket av fokusbilder som återges ovan är ett sätt att göra detta. Ett annat sätt att ta del av en fysisk plats på distans är att bibliotekspersonal som är i biblioteket bjuder på en digital guidad tur. På så vis går det att se hur det fysiska biblioteksrummet är strukturerat, vilket kan ge en ökad förståelse för intervjupersonernas utsagor. Dessutom kan detta underlätta intervjuerna då det blir enklare att relatera till utsagor om exempelvis ”hyllorna längst in i barnavdelningen” eller ”läshörnan vid datorerna”.

Under vår studie insåg vi vikten av att efterlikna de pauser som naturligt uppkommer under fysiska kommunbesök. Med andra ord bör det läggas in tid för förberedelse när dagen börjar samt pauser för gemensam reflektion under dagen. Efter varje intervju bör det också finnas möjlighet att kort samtala om hur det har gått och vad som har sagts, och inför nästa intervju krävs det tid för förberedelser.

Vi vill slutligen uppmärksamma vikten av att digitala intervjuer och möten planeras och genomförs så att alla känner sig bekväma och ges möjlighet att komma till tals på bästa sätt. Förberedelserna för detta påbörjas redan innan mötet startar, då de som ska vara med får tydliga och begripliga instruktioner för hur anslutning till mötet ska gå till. Erbjud gärna deltagarna möjlighet att prova att ansluta inför mötet och avsätt viss tid innan mötet startar till ”teknik-check”.

Fundera också kring hur ni vill att deltagarna ansluter till mötet. I ett fysiskt möte där alla sitter runt ett bord ges samtliga likartad plats i synfältet och i rummet. I ett digitalt möte spelar det roll om

deltagarna har egen anslutning till mötet, så att de representeras med en individuell bildruta, eller om några delar anslutning och därför också delar bildruta på skärmen. För ett så likvärdigt deltagande som möjligt bör det förstnämnda upplägget väljas. Liknande avvägningar kring hur eventuella hierarkier kan upplevas gäller vid intervjuerna. Tänk därför igenom upplägget med medvetet fokus på att alla ska synas och få komma till tals och att alla ska få samma möjligheter att känna sig bekväma i situationen.

Referens

Van Melik, R., & Ernste, H. (2019). "Looking with intention": using photographic essays as didactical tool to explore Berlin. *Journal of Geography in Higher Education*, 43(4), 431–451.

SAMMANFATTNING OCH AVSLUTANDE REFLEKTIONER

I detta avslutande kapitel sammanfattar vi de olika delar som metoden Framtidsdialoger består av. Vi gör även reflektioner kring metoden innan vi lämnar den vidare till intresserade att prova och utveckla vidare.

Sammanfattning av metoden

Framtidsdialoger är en metod som svarar mot ett identifierat behov hos regionala biblioteksutvecklare att vara ett proaktivt stöd för bibliotekspersonalen i arbetet med de kommunala biblioteksplanerna. Med den kommunala biblioteksplanen som nod är syftet med Framtidsdialogerna att stärka bibliotekens roll och kvalitet i en kommun genom att med en regional blick på verksamheten identifiera bibliotekens nuvarande position och skissera möjliga utvecklingsområden vad gäller samarbeten och innehåll i verksamheten. Ett antagande metoden utgår från är att kommunens biblioteksplan är väsentlig för detta utvecklingsarbete. I utformningen av metoden har vi även haft ambitionen att arbetet med biblioteksplanen ska involvera hela bibliotekspersonalen eftersom vi tror att det gynnar framtagandet av en ny biblioteksplan och vad den ska åstadkomma.

De som arbetar med metoden kallas för Framtidslotsar och det behövs minst två lotsar för att kunna genomföra Framtidsdialoger.

Framtidsdialogerna i en kommun börjar med att Framtidslotsarna gör en initial kartläggning av kommunens förutsättningar och av relevanta personer att möta för samtal och intervjuer vid ett längre kommunbesök. Under kommunbesöket, som sträcker sig över flera dagar, intervjuar Framtidslotsarna bibliotekspersonalen och andra relevanta aktörer i kommunen. Målet är att under kommunbesöket skapa en fördjupad bild av kommunens förutsättningar och den potential som finns för folkbibliotekens utveckling i just denna kommun. Intervjuerna genomförs för att identifiera relevanta nätverk och relationer, nuvarande och potentiella, för att folkbiblioteket ska kunna utvecklas på bästa sätt.

Metoden innehåller analys på två nivåer, en individuell och en gemensam. Framtidslotsarna arbetar med individuell analys under och efter kommunbesöket. Under kommunbesöket påbörjar Framtidslotsarna även en gemensam, kollaborativ, analys. Ungefär en vecka efter kommunbesöket fortsätter Framtidslotsarna tillsammans att arbeta med den kollaborativa analysen. Målet för den kollaborativa analysen är att utifrån den fördjupade bild som kommunbesöket gett nå fram till förslag på färdvägar framåt för folkbibliotekets utveckling i den aktuella kommunen. Den kollaborativa analysen är central och möjliggör att en bred kartläggning och analys kan göras och den återkopplas till kommunen vid en avslutande spegling och workshop.

Återkopplingen är en central del av Framtidsdialoger. Under detta tillfälle presenterar Framtidslotsarna förslag på färdvägar framåt som sedan diskuteras av och med hela bibliotekspersonalen. Det är sedan bibliotekspersonalen som, utifrån den spegling som har presenterats, arbetar vidare med att utveckla folkbiblioteksverksamheten i kommunen. I detta arbete fyller biblioteksplanen en central roll genom att vara ett dokument där riktning och färdvägar konkretiseras.

Våra begrepp

Vi har i metodutvecklingen lagt tid på att utveckla begrepp som fångar det tillvägagångssätt som vi utvecklat. Metaforiken är något vi diskuterat och där vi haft vissa krav på begreppen. Vi vill därför beskriva hur vi resonerat eftersom dessa resonemang fördjupar kunskapen om hur vi ser på metoden. Precis som vi nämnt flera gånger är Framtidsdialoger en metod i kontinuerlig utveckling när den tas i bruk och då kan mer kunskap om hur vi modellerat fram terminologin vara något att förhålla sig till.

Vad gäller benämningen av metoden ville vi ha ett namn som indikerar utveckling och som tydliggör att samtal är en viktig komponent i den. Vårt förslag kom då att tidigt, redan innan det första kommunbesöket, bli Framtidsdialoger. Först senare i vårt arbete utvecklade vi de andra begreppen för de olika delarna av metoden.

Under arbetet med de fem kommunerna behövde vi aldrig fundera på vilka vi som arbetar med metoden var, det vill säga vi hade då inget behov att skapa en beteckning för den roll vi hade eftersom två av oss deltog som forskare och två som utvecklare. När vi sedan arbetat med denna metodbok behövdes däremot ett namn för de som arbetat med Framtidsdialoger. Vi ville gärna att det skulle vara en benämning som speglar den framåtriktade rörelse som metoden innebär, samt den kompetens och kunskap som krävs för att kunna agera i denna position gentemot en kommun. Det var dessa krav som gjorde att vi beslöt oss för att kalla rollen Framtidslots. Det stämde också väl med att vi talat om att vi arbetade med kartläggning i kommunerna. När det gäller resultatet av den kollaborativa analysen valde vi att kalla det förslag på färdvägar framåt baserat på följande kriterier:

1. Vi vill ha ett begrepp som visar att det vi gör inte är ett statiskt ting, i form av visualisering eller text.
2. Begreppet får gärna indikera det processuella, en fortsatt rörelse som bibliotekspersonalen ska ta vidare efter återkopplingen.
3. Det är också önskvärt att begreppet fungerar ihop med rollen som Framtidslotsarna har. Det vill säga att vi rör oss i metaforer kring navigering.

Utifrån ovanstående kriterier bestämde vi också våra övriga begrepp i metoden.

Vad händer nu?

Vi har i den här metodboken presenterat metoden Framtidsdialoger. Vi har strävat efter att lyfta fram de erfarenheter och lärdomar vi dragit under tiden som vi har arbetat med och utvecklat metoden. Vi framhåller genomgående vikten av att se Framtidsdialoger som en metod grundad i dialog, där vi som Framtidslotsar likväl som bibliotekspersonalen bidrar med olika perspektiv som tillsammans – genom dialog – skapar möjliga färdvägar framåt. Därför ville vi veta lite mer om hur de bibliotek som hittills medverkat i Framtidsdialoger har upplevt processen. Vi mejlade följande frågor till bibliotekscheferna:

1. På vilket sätt har Framtidsdialogerna varit ett stöd för ert arbete med biblioteksplanen?
2. Har metoden skapat fler samverkansmöjligheter i kommunen?
3. Har metoden skapat större förståelse och intresse för biblioteksplanprocessen hos hela personalen?
4. Övrigt – finns det några erfarenheter ni vill dela som inte inryms i de ovanstående frågorna?

Här är några utdrag av svaren vi fick, i lätt redigerad form:

”Hjälp och råd generellt och hur man kan styra texten i riktning utifrån lagen var mycket bra. Likaså alla dokument som behövdes som underlag var värdefulla att få. Mycket bra dialog med främst politiker men även andra lokala aktörer. Att dialog fördes gjorde att dokumentet togs på allvar och att vi upplevde att politikerna tyckte att de togs på allvar. Transparens skapades.”

”Synliggörandet av olika delar som man får vid ett helikopterperspektiv. Sedan också vissa påpekanden och inriktningar som fått oss att titta närmare på just dessa frågor.”

”...under året har dialogen med andra aktörer förbättrats och framtidsdialogen var en av delarna som bidrog till detta.”

”Draghjälp plus att presentationen av kommunen där ni hakade in biblioteket och dess roll tror jag var mycket nyttigt att höra plus att vår inriktning framöver måste vara mer i arbetsgruppsprocesser och inte på individnivå.”

”Många i personalen har uttryckt att de lärde sig mycket under processen och att de fått mer kunskap.”

”Framtidsdialogerna har varit helt avgörande för att vår biblioteksplan har fått den form den har fått. Dialogerna gjorde att vår biblioteksplan blev betydligt bättre och mycket mer användbar. Det har varit väldigt värdefullt att få input från utomstående, dels från er på regionen och dels från våra användare.”

”Ni har hjälpt oss att lyfta blicken och se att vår biblioteksplan inte bara är en intern pappersexercis, utan ett meningsfullt dokument som har intresser långt utanför vår egen verksamhet.”

Ovanstående citat pekar på hur Framtidsdialoger kan bidra till att synliggöra biblioteket i kommunen samt förbättra kommunikationen med andra kommunala aktörer. Utsagorna lyfter också hur den interna dialogen kan främjas samtidigt som omvärldsbevakningen och överblicken stärks. I skrivande stund är det ett halvår sedan vi genomförde återkopplingen i den sista av de fem kommuner som deltog i Framtidsdialoger. Det är därför fortfarande för tidigt att dra några slutsatser om eventuella effekter. Men liksom de deltagande biblioteken menar vi att metoden Framtidsdialoger är ett produktivt verktyg i arbetet med de kommunala biblioteksplanerna.

En viktig faktor för det positiva mottagande vi mött i kommunerna tror vi handlar om att vi haft tid och möjlighet att etablera en tillitsfull relation och en tilltro till att vi gjort en noggrann kartläggning och ett relevant urval av intervjupersoner och att vår återkoppling är väl grundad. Vi tror inte att det är lämpligt att genomföra Framtidsdialoger i någon typ av förkortat format. Vi tror att vi haft bibliotekspersonalens förtroende just eftersom de vetat att vår undersökning varit gedigen. En annan

viktig faktor för att skapa tillit tror vi är att vi bara delat vår återkoppling med bibliotekspersonalen. Vi har inte bjudit in några utomstående och vi har inte heller överlämnat någon skriftlig rapport för spridning.

Kunskapen vi fått med oss och den tillitsfulla relation vi byggt med bibliotekspersonalen i de deltagande kommunerna tror vi kommer vara av stort värde både i vårt framtida stöd till arbetet med biblioteksplaner och i annan samverkan med kommunerna.

Med denna skrift lanserar vi härmed metoden Framtidsdialoger. Vi hoppas att metoden ska komma till användning i långt fler kommuner, och att Framtidsdialoger därmed fortsätter att utvecklas samtidigt som metoden bidrar till folkbibliotekens utveckling.

” Ni har hjälpt oss att lyfta blicken och se att vår biblioteksplan inte bara är en intern pappersexercis, utan ett meningsfullt dokument som har intressenter långt utanför vår egen verksamhet. ”

Citat från bibliotekschef som deltagit i Framtidsdialoger

Tack

Vi som har arbetat med *Framtidsdialoger – en metodbok* vill tacka alla kollegor och chefer på Region Skånes kulturförvaltning och Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet för intresse, engagemang och stöd. Vi vill också tacka Längre leve kommunikation AB för den fina formgivning av metodboken. Sist men inte minst vill vi rikta ett varmt tack till de fem deltagande kommuner vars medverkan varit helt central för utvecklandet av metoden Framtidsdialoger.

Framtidsdialoger är en ny metod som bidrar till att utveckla biblioteksverksamheten i en kommun utifrån lokala förutsättningar med biblioteksplanen som nod.

Denna metodbok har två delar: en handbok med konkreta instruktioner till dem som vill bli Framtidslotsar och genomföra Framtidsdialoger och en del med reflektioner kring den regionala biblioteksutvecklarrollen och processen med att utveckla en metod tillsammans med forskare.

Boken vänder sig till alla som strävar efter att hitta nya vägar att utveckla biblioteksverksamhet genom regional och kommunal samverkan.